

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Demonstrační a experimentální pracoviště

**Česká zemědělská
univerzita v Praze**

**Sociální zemědělství a aktivity s hospodářskými zvířaty se
zaměřením na klienty s mentálním postižením**

Bakalářská práce

Eliška Erhartová

Zoorehabilitace a asistenční aktivity se zvířaty

Ing. Ivana Gardiánová, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci " Sociální zemědělství a aktivity s hospodářskými zvířaty se zaměřením na klienty s mentálním postižením" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 28.4. 2021

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Ing. Ivaně Gardiánové, Ph.D. za obětavé vedení bakalářské práce. Dále bych chtěla děkovat všem žákům a učitelům ze středních škol, studentům z České zemědělské univerzity, seniorům z Domova Kněžny Emmy a dalším lidem, kteří byli ochotni odpovědět na dotazník, a tím přispět k úspěšnému dokončení praktické části této práce. Nakonec děkuji i svým rodičům za podporu.

Sociální zemědělství a aktivity s hospodářskými zvířaty se zaměřením na klienty s mentálním postižením

Souhrn

Bakalářská práce byla rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části byly v literární rešerši popsány kapitoly z oblasti zoorehabilitace, které se věnovaly sociálnímu zemědělství/farmingterapii, aktivitám s hospodářskými zvířaty v zoorehabilitaci, využití hospodářských zvířat v zoorehabilitaci dle věku klientů a dle indikací. Další kapitoly byly zaměřeny na oblast sociálního zemědělství a intervence/aktivity za pomoci hospodářských zvířat pro mentálně postižené, které se zabývaly rozdělením poruch mentálního postižení a aktivitami pro mentálně postižené v sociálním zemědělství a farmingterapii (s hospodářskými zvířaty).

V praktické části bylo realizováno dotazníkové šetření pro zjištění povědomí o sociálním zemědělství a využití hospodářských zvířat pro klienty mezi žáky a učitele ze dvou středních škol Zámecká a Bělíkova ve Frýdlantě, žáky a učitele z Doctriny-Podještědského gymnázia, s.r.o., studenty z České zemědělské univerzity v Praze, klienty a pečovatele z Domova Kněžny Emmy v Neratovicích a ošetřovatele ze Zoo Liberec.

Dotazník vyplnilo 78 respondentů ze zmíněných institucí. Přibližně polovina respondentů označila cíl sociálního zemědělství jako rozvoj znalostí a vztah k venkovu u dětí, mládeži, seniorů a široké veřejnosti činností navázanou přímo na zemědělskou činnost. Většina respondentů neměla žádnou zkušenost s využitím hospodářských zvířat v rámci sociálního zemědělství. Přibližně 90 % respondentů považovalo využití hospodářských zvířat v sociálním zemědělství pro všechny věkové kategorie jako vhodné pro obě skupiny klientů, jak s mentálním, tak tělesným postižením. Podle respondentů sociální zemědělství a využití hospodářských zvířat u klientů zlepšuje psychiku, snižuje úzkost a depresi (cca 30 %), zlepšuje jemnou a hrubou motoriku (cca 20 %), zlepšuje vzdělávací schopnosti a zvyšuje šanci zařazení klientů do společnosti a zaměstnání (10 %), zlepšuje řeč (6 %). Z hlediska využitelnosti a vhodnosti druhů hospodářských zvířat vybralo 31 % respondentů skot, ovce, kozy, 15 % lamy, 14 % prasata, 6 % holuby, 2 % slepice.

V rozšíření práce by bylo vhodné pro získání dalších výsledků týkajících se problematiky sociálního zemědělství a využití hospodářských zvířat rozšířit základnu respondentů o klienty a pacienty, zaměstnance pobytových zařízení, různé farmáře a také širší veřejnost. Tím by se také více rozšířilo do společnosti povědomí o možnostech sociálního zemědělství a možnosti využití hospodářských zvířat pro léčebné a rehabilitační účely.

Klíčová slova: sociální zemědělství, aktivity s hospodářskými zvířaty, mentální postižení, věkové kategorie

The social farming and farm animal activities focused on clients with mental disabilities

Summary

The bachelor thesis was divided into the theoretical and the practical part. In the theoretical part the literature search chapters were described from the field of zoorehabilitation, which dealt with social farming/farmingtherapy, use of livestock in zoorehabilitation use of livestock in zoorehabilitation according to the age of clients and to indications. Further chapters were focused on the field of social farming and intervention/use of livestock for mentally handicapped, which dealt distribution of mental disabilities and use of livestock for mentally handicapped in social farming and farmingtherapy.

In the practical part the questionnaire survey was realized to determine awareness of social farming and use of livestock for clients among pupils and teachers from two high schools Zámecká and Bělíkova in Frýdlant, pupils and teachers from Doctrina-Podještědské gymnázium, s.r.o., students from Czech University of Life Sciences Prague, clients and caregivers from Domov Kněžny Emmy in Neratovice and zookeepers from Zoo Liberec.

The questionnaire was filled in by 78 respondents from the mentioned institutions. Approximately half of respondents marked the aim of social farming as knowledge development and relationship to the countryside at children, youth, seniors and the general public as activities linked directly to agriculture. Most respondents had no experience with use of livestock in social farming. About 90 % of respondents considered use of livestock in social farming for all age categories as suitable for both groups of clients, either with mental and/or physical disabilities. According to respondents social farming and use of livestock in clients improves psyche, reduces anxiety and depression (c. 30 %), improves fine and gross motoric skills (c. 20 %), improves educational skills and increases the chances of clients being included in society and employment (10 %), improves speech (6 %). In terms of usability and suitability of livestock species, 31 % of respondents selected cattle, sheep, goats, 15 % llamas, 14 % pigs, 6 % pigeons, 2 % hens.

In further work, it would be appropriate to expand the base of respondents to include clients and patients, employees of residential facilities, various farmers and also the general public in order to obtain further results related to the issue of social agriculture and the use of livestock. This would also increase social awareness of the opportunity of social farming and the possibility of using livestock for medical and rehabilitation purposes.

Keywords: social agriculture, farm animal activities, mental disabilities, age groups

Obsah

1 Úvod	1
2 Cíl práce	2
3 Literární rešerše	3
3.1 Zoorehabilitace	3
3.1.1 Sociální zemědělství/farmingterapie v zoorehabilitaci	4
3.1.2 Aktivity s hospodářskými zvířaty v zoorehabilitaci	5
3.1.3 Využití hospodářských zvířat v zoorehabilitaci dle věku klientů.....	6
3.1.4 Využití hospodářských zvířat v zoorehabilitaci dle indikací.....	8
3.2 Sociální zemědělství a intervence/aktivity za pomoci hospodářských zvířat pro mentálně postižené	10
3.2.1 Druhy mentálního postižení.....	11
3.2.2 Aktivity pro mentálně postižené v sociálním zemědělství a farmingterapii (s hospodářskými zvířaty)	13
4 Metodika	16
4.1 Zkoumaný soubor	16
4.2 Zjišťovací metody	17
4.3 Metody vyhodnocení	17
4.4 Dotazník	17
5 Výsledky	20
5.1 Zkoumaný soubor	20
5.2 Výsledky dotazníkového šetření	21
6 Diskuze	27
7 Závěr	29
8 Literatura	31
9 Seznam použitých zkratk a symbolů	36
10 Samostatné přílohy	I

1 Úvod

Základy sociálního zemědělství a aktivity s hospodářskými zvířaty se přirozeně uplatňovaly už v historii. Například součástí starých viktoriánských léčeben pro choromyslné byly farmy a zahrady, na nichž pracovali sami klienti. Například zahradnické práce již tehdy pomáhaly lidem zotavit se z fyzických zranění, k posílení poškozených kostí a svalů. Zahradnictví bylo používáno k terapii nejen fyzicky zraněných, ale také pomáhalo klientům s duševními problémy a poruchami učení. K rozvoji této terapie došlo v 50. a 60. letech 20. století a je využívána dodnes. Tato léčba patřila mezi specifické činnosti pracovní terapie. Tyto činnosti se lišily podle dostupnosti zařízení a měnily se se změnou názorů na efektivní způsoby léčby. Není zdokumentováno, kolik ergoterapeutů v současnosti využívá práci na zahradě pro léčbu svých klientů. Na konci 60. a v 70. letech 20. století se začaly postupně farmy u nemocnic zavírat z důvodu zlepšování úrovně farmakologické péče a terapie pacientů s duševními chorobami, také díky modernizaci a přebudování nemocničního systému. Významným důvodem bylo určité znepokojení ohledně využívání pacientů k práci, a to nejen na farmách, ale i v jiných provozech nemocnic (Sempik & Aldridge 2006).

Sociální zemědělství, tak jak ho chápeme dnes, zahrnuje všechny činnosti, které se týkají využití zemědělských zdrojů k podpoře sociálních služeb, např. rehabilitace, terapie, chráněného zaměstnání, celoživotního vzdělávání a dalších činností, které pomáhají klientovi s postižením k začlenění do společnosti. Aktivity sociálního zemědělství využívají jak pozitivní účinky zemědělských a venkovských zdrojů na sociální, fyzickou a duševní pohodu zúčastněných klientů, tak zemědělcům poskytují nové šance provádět alternativní služby za účelem rozšíření činnosti (Raudsaar & Kaseorg 2013).

Aktivity s hospodářskými zvířaty na farmě pro různé skupiny klientů spadají do relativně nové oblasti výzkumu a vyžadují další zkoumání. Existují dva typy pečovatelských farem, farmy zaměřené primárně na zemědělskou produkci a efektivní živočišnou výrobu a pak farmy primárně zaměřené na poskytování péče klientům. Zvířata na farmách se používají častěji k produkci než k terapeutickým účelům. Klienti se většinou zapojují do činností a kontaktu se zvířaty, jako je krmení zvířat, čištění stájí a dojení krav. Interakce se zvířaty během těchto aktivit může zúčastněnému jedinci pomoci k vytvoření vzájemné důvěry mezi ním a zvířetem. Mezi zvířata na farmě patří kuřata, prasata, lamy, ovce, poníci, krávy a kozy, ale i malá domácí zvířata, např. králíci. Zapojení zvířat do aktivit spojené se systémem pečovatelského zemědělství pro klienty nemusí být vždy pro zvíře prospěšné (Hassink et al. 2017).

2 Cíl práce

Cílem práce bylo ze zahraniční a tuzemské vědecké a popř. odborné literatury popsat sociální zemědělství a aktivity s hospodářskými zvířaty v obecnější a širší rovině.

A tím, že se v praxi ukazuje pozitivní vliv sociálního zemědělství a aktivit s hospodářskými zvířaty na klienty, ale povědomí o něm ve společnosti není dostatečné, bylo dalším z dílčích cílů pomocí dotazníkového šetření zjistit, jaké bylo povědomí různých společenských skupin o sociálním zemědělství a možnosti aktivit (využití) hospodářských zvířat s klienty.

3 Literární rešerše

3.1 Zoorehabilitace

Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje rehabilitaci jako využití všech prostředků ke snížení dopadu znevýhodněných pacientů a vytváření podmínek, které lidem s postižením umožňují dosáhnout optimální úrovně sociální integrace. V současné době hraje v rehabilitačním procesu důležitou roli jako doplňková metoda terapie se zvířaty (Woźniak & Weber-Nowakowska 2019). Zoorehabilitace nebo terapie za pomoci zvířat je strukturovaný program pro intervenci a péči, kterou terapeut poskytuje svým klientům v přítomnosti zvířete (Георгиева et al. 2016).

Navzdory dlouhé historii a časté pozornosti médií je využití zvířat v léčebném procesu a samotná terapie a intervence za pomoci zvířat (AAI) skupinou slibných doplňkových postupů, jejichž účinnost a konkrétní indikace je třeba ještě plně prozkoumat. To může být částečně způsobeno možným nedorozuměním mezi terapiemi a jinými praktikami nabízenými lidem s duševními poruchami nebo bez nich, které závisí na socializaci těchto lidí. Ve skutečnosti je důležité vyjasnit rozdíl mezi generickou, pozitivní a emoční reakcí na zvířata, která se může vyskytnout v každé zkušenosti se zvířetem a terapií za pomoci zvířat (AAT), protože ne všechny zážitky, které si lidé užívají v interakci se zvířaty, lze nazývat terapií za pomoci zvířat. Podle Delta Society, což je mezinárodní nezisková organizace podporující vazby mezi lidmi a zvířaty, jsou AAI (intervence za pomoci zvířat) zaměřeny na cíl a strukturu intervence, které záměrně zahrnují zvířata ve zdravotnictví a vzdělávání, aby dosáhly terapeutických zisků, zlepšily zdraví a wellness. Mezi AAI (intervence za pomoci zvířat), je zařazena AAT (terapie za pomoci zvířat) jako terapeutická cílená intervence, ve které zvíře splňuje konkrétní kritéria. AAT (terapie za pomoci zvířat) je poskytována zdravotnickým pracovníkem se specializací a odbornými znalostmi v této oblasti a má přesné terapeutické cíle. Na rozdíl od AAT jsou aktivity pomocí zvířat (AAA) bez konkrétních terapeutických cílů, které jsou také zahrnuty v AAI (intervence za pomoci zvířat), poskytují příležitosti pro motivační, vzdělávací, rekreační a další obecné výhody pro zlepšení kvality života. V případě aktivit se zvířaty, intervence není strukturovaná, může zahrnovat dobrovolníky tak dobré jako jsou vyškolení profesionálové, kteří ale nejsou žádáni, aby sledovali intervenci (Spattini et al. 2018).

Zvíře může pro pacienta/klienta znamenat mnoho. Umožňuje mu komunikovat s vnějším světem, uvolnit se, pomáhá rozcvičit ztuhlé svaly, a navíc mu pomáhá po psychické stránce (Mackinová & Stanciak 2018). Cílem této terapie je zlepšovat zdraví lidí při odlišných patologických stavech, a to na fyzické, kognitivní a psychické nebo sociální úrovni. Mezi nejoblíbenější terapie za pomoci zvířat patří equine-assisted therapy (hipoterapie), dog-assisted therapy (canisterapie), dolphin-assisted therapy (delfinoterapie), feline-assisted therapy (felinoterapie), ale také terapie za pomoci včel, oslů, ovcí, prasat, akvariálních ryb, králíků, želv nebo mývalů. Výhoda těchto terapií je, že nemá vedlejší účinky, kromě alergií na kožeštinová zvířata. Úspěchy v této terapii jsou dosahovány díky roli zvířete, které pomáhá změnit chování pacienta na fyzické nebo psychické úrovni, dále také pomáhá zlepšit oběhový systém, soustředění a fyzickou kondici či snížit stres (Георгиева et al. 2016). Dále kontakt se zvířetem, např. mazlení, poskytuje mnoho podnětů pozitivně ovlivňujících jak duševní, tak motorickou oblast pacientů. Dotykem se stimuluje endokrinní systém a uvolňují se hormony štěstí, což následně zmírňuje bolest a zlepšuje pohodu pacienta. Navíc dochází také ke snížení uvolňování kortizolu a noradrenalinu, což zase snižuje hladinu stresu a stimuluje imunitní systém pacienta. Terapie za pomoci zvířat je určena lidem s poruchami v psychomotorické oblasti, a především dětem s Downovým syndromem, s mozkovou obrnou, autismem, svalovou dystrofií a poruchou pozornosti (Woźniak & Weber-Nowakowska 2019).

3.1.1 Sociální zemědělství/farmingterapie v zoorehabilitaci

Jedním z prvních přístupů využívajících přírodu byla „zahradnická terapie“. Tu lze považovat za specializovanou terapeutickou formu zaměstnání s využitím rostlin a práce na zahradě (Sempik 2010). Cílem sociálně terapeutických programů v zahradnictví je přispět ke spokojenosti klientů a ke zlepšení jejich fyzických, duševních a emočních podmínek ve zdravotnických zařízeních nebo sociálních službách (Mourão et al. 2014). Terapie v zahradnictví (Horticultural Therapy) znamená zaměstnání klienta v zahradnických činnostech za podpory vyškoleného terapeuta k dosažení specifických a zdokumentovaných cílů léčby. Vzhledem ke schopnostem klientů, by terapeuti měli vytvořit dostatečně vhodné podmínky, aby klienti tuto práci zvládli a pomohla jim v řešení jejich emocionálního, sociálního, fyzického či intelektuálního problému. Klient se během terapie stará o jeden druh rostliny, prožívá proces jejího růstu. Terapeuti využívají multisenzorické vlastnosti rostliny, aby zapůsobili na všechny smysly postiženého klienta. Výsledkem tohoto terapeutického programu je u pacienta pocit úspěchu z vypěstované rostliny. Zahradnictví bylo dlouho používáno za terapeutickou aktivitu pro lidi s duševními chorobami, jako je schizofrenie a deprese. Interakce lidí s rostlinami prostřednictvím cílů zahradnické aktivity ve formě aktivního zahradnictví, kam patří pasivní oceňování přírody, může být terapeutické pro lidi s duševními poruchami v mnoha ohledech. Za prvé, zahradnictví má emoční výhody, jako je snížení stresu, snížení psychiatrických příznaků, stabilizace nálady a zvyšování pocitu klidu, duchovna a požitku. Za druhé, mohlo by pomoci lidem snížit únavu, obnovit pozornost a kognitivní schopnosti. Za třetí by to mohlo zvýšit sebeuplatnění, sebeúctu a kvalitu života. Za čtvrté, zahradnická terapie by mohla poskytnout fórum pro rozvoj skupinové soudržnosti a pocitu sounáležitosti. Za páté, mohlo by to lidem pomoci zapojit se do účelných činností a rozvíjet pocit úspěchu a produktivity (Siu et al. 2020). V posledních letech roste účast dospělých klientů s poruchou autistického spektra v sociálním zemědělství, která jim pomáhá ke zlepšení jejich životních podmínek a podporuje je v jejich pracovním začlenění (Torquati et al. 2019).

Dle definice je sociální zemědělství souhrn činností využívající zemědělské zdroje, rostlinné i živočišné, za účelem tvorby odpovídajícího prostředí pro různě zdravotně nebo sociálně znevýhodněné osoby a širokou veřejnost s cílem poskytovat jim možnost pracovního uplatnění, napomáhat jejich integraci do společnosti nebo prostřednictvím vzdělávání a volnočasových aktivit přispívat k jejich vztahu k venkovu a přírodě. V tomto smyslu se jedná o to, aby byly v rámci zemědělského podniku nebo zemědělských činností vytvořeny podmínky, jež umožní zapojení osob se specifickými potřebami do běžných zemědělských činností s cílem zajistit jejich rozvoj a podporu a zlepšit jejich blahobyt. Sociální zemědělství se jako teorie a praxe objevuje v západní Evropě již několik desetiletí, v Česku se s ním seznamujeme teprve krátce. Získává stále větší pozornost, protože v pozitivním směru proměňuje vnímání zemědělství a venkovských zdrojů. Tyto zdroje mohou přirozenou cestou dosahovat příznivých účinků pomocí přírodních prvků a zemědělských činností na sociální, zdravotní a duševní pohodu zúčastněných osob. Otevírají také možnosti pro zdravotně a sociálně znevýhodněné osoby, které v sociálním zemědělství najdou své pracovní uplatnění nebo mohou zlepšit jejich zdravotní postižení nebo sociální problémy (Chovanec et al. 2015). V České republice je situace komplikovanější než v západní Evropě. Zatím zvláštní podpora pro sociální zemědělství neexistuje. Podle analýzy „MAIE“ (Multifunkční zemědělství v Evropě), sociální zemědělství v České republice prochází svým průkopnickým obdobím. Existuje jen velmi málo samostatných projektů spojujících svět sociálních služeb se zemědělstvím. Pojem „sociální zemědělství“ je u nás téměř neznámé (Hlušíčková & Gardiánová 2014). Situace se postupně mění. Sociální zemědělství v České republice je definováno na základě definice stanovené Evropským hospodářským a sociálním výborem, a uvádí, že „sociální zemědělství lze definovat jako soubor praktik, které využívají zemědělské

zdroje živočišné i rostlinné k vytvoření přiměřeného prostředí pro klienty se zdravotním postižením nebo sociálně znevýhodněné a pro širokou veřejnost s cílem poskytovat pracovní místa, podporovat jejich sociální integraci a prostřednictvím vzdělávání a volnočasových aktivit přispívat k jejich vztahu k venkovu a přírodě. Dobré příklady sociálních farem již v České republice najdeme, ale praxe stále není tak dobře zakotvena jako v Nizozemsku nebo Itálii. V případě sociálního podnikání lze rozeznat minimálně tři důvody jeho rozvoje. Často záleží na ochotných aktérech z oblasti občanské společnosti a sociálních zlepšovatelů. Evropské strukturální fondy také hrají roli řízení rozvoje sociálního zemědělství a zkušenosti se zakládáním chráněného nebo integračního pracoviště v zemědělství s finanční podporou Úřadu práce v rámci české politiky zaměstnanosti. Většina zúčastněných stran sociálního zemědělství v České republice se o něm dozvěděla z mezinárodních projektů, čerpajících ze zahraničních zkušeností (Hudcová et al. 2018). Podpora sociálního zemědělství stále přetrvává a je možné využívat dotační programy atd. pro podporu sociálního zemědělství jako je např. Úvěrový program sociální zemědělství PGRLF, Aktivní politika zaměstnanosti, Operační program zaměstnanost, podpora sociálního podnikání, a projekty pro začínající sociální zemědělce, vzdělávání a podporu – Rozvoj sociálního zemědělství v ČR II, Workshopy sociální zemědělství, SoFarEDU (Social Farming in Higher Education) (Sociální zemědělství 2021).

Mezi některé instituce, které se zabývají v České republice využitím hospodářských zvířat a sociálním zemědělstvím, jsou např. středisko ekologické výchovy Toulcův dvůr v Praze-Hostivaři a Střevlík Libereckého kraje, jediná camphillská komunita v Česku Camphill na soutoku v Českých Kopistech, Domov sv. Anežky v Týně nad Vltavou při provozu dvora Čihovice, socioterapeutická farma při Psychiatrické léčebně v Praze-Bohnicích a Zoopark Vyškov (Hlušičková & Gardiánová 2014). Dále sem patří dvě občanská sdružení Bludička v Bludovicích u Nového Jičína (Zemědělská usedlost Bludička 2020) a Farma u lamáka v Ústupu u Olešnice, která poskytuje aktivity s lamami např. lamatrekking, což je procházka s lamou (Okáčová 2010).

Zahraniční projekt DIANA „Postižení klienti v alternativním zemědělství: nový přístup ke vzdělání praktikantů“ spojuje sociální vědce, zemědělské profesionály a souvisí s tréninkem praktikantů, kteří pracují s mentálně postiženými klienty nebo s klienty s psychiatrickými poruchami v zemědělství. Cílem projektu DIANA je vyvinout integrovaný a společný vzdělávací program pro odborníky, aby byli schopni čelit složité realitě sociálního zemědělství (Brites et al. 2012). Je využíváno také zemědělství s pečovatelskou službou pro klienty. Jedná se o terapeutické využití zemědělských praxí. Používá části prostoru farmy k zajištění zdraví, sociální nebo vzdělávací péče pomocí kontrolovaného, dobře naplánovaného programu souvisejícího se zemědělskými aktivitami. Všechny farmy nabízejí prvky zemědělství zahrnující plodiny, zahradnictví, chov hospodářských zvířat, používání strojů nebo správy lesů atd. Mnoho farem nabízí klientům např. sociální a terapeutické zahradnictví a činnosti při ochraně životního prostředí, ale také terapeutický kontakt s hospodářskými zvířaty (Care Farming UK 2016).

3.1.2 Aktivity s hospodářskými zvířaty v zoorehabilitaci

Aktivity s hospodářskými zvířaty zahrnují krmení, čištění stájí a přesun zvířat na pastvinu nebo do stáje. Přesné zadání práce záleží na schopnostech klienta. Např. mladí lidé s poruchami chování krmili prasata, čistili stáje a přesunovali prasata z jedné stáje do druhé na intenzivních farmách. Oproti těmto klientům, lidé s duševními problémy byli umístěni do pečovatelských farem, které měly menší zaměření na zemědělskou produkci. Klienti měli více času na interakci se zvířaty, např. se s nimi objímali nebo si je hladili. Zemědělci upravili množství práce pro

tyto lidi s duševními poruchami. Klientům s demencí byly umožněny aktivity, které se méně zaměřovaly na zemědělskou výrobu. Zkusili si krmení, sledovali zvířata, mazlili se s nimi a mohli o ně pečovat. Klienti uvedli, že o tuto interakci měli zájem, protože měli sami domácí zvířata, vyrostli nebo pracovali na farmě (Hassink et al. 2017).

Začátkem roku 2001 byl zahájen projekt, který zkoumal funkce sociální péče prostřednictvím zvířat pro osoby se zdravotním postižením na farmě. Prvním cílem projektu bylo shromáždit zkušenosti a názory zemědělců a zaměstnanců farmy pracujících s klienty a hospodářskými zvířaty s pomocí péče profesionálů (např. psychiatrů). Projekt se zaměřil na zkušenosti farmy s interakcí mezi hospodářskými zvířaty a klienty. Dále se omezil na určité cílové skupiny: dospělí s mentálním nebo psychiatrickým/psychosociálním postižením a děti s mentálními, emocionálními, behaviorálními a vzdělávacími obtížemi (Hassink 2005). Terapie s hospodářskými zvířaty pro lidi s psychiatrickými poruchami může u mnoha klientů snížit depresi a stav úzkosti a zvýšit sebeuplatnění. Sociální podpora farmáře je pro klienty důležitá. Pozitivní účinky jsou nejlépe dokumentovány u osob s afektivní poruchou nebo klinickou depresí. Zjištění účinků může trvat dlouho, ale pokud budou účastníci povzbuzováni ke složitějším pracovním dovednostem, může i nastat dříve. Pokrok však musí být individuálně přizpůsoben, aby byla zajištěna flexibilita, a to i mezi jednotlivými dny (Berget & Braastad 2011). Např. ve studii s využitím lam během terapie byly děti s autismem povzbuzovány lamy trénovat, vodit je přes překážky a připravovat tak na účast v soutěži a v lamí show (Sams et al. 2006), což na ně mělo pozitivní vliv. Terapeuti zaměřeni na duševní zdraví mají velkou důvěru v účinky terapie se zvířaty, aby ale byla terapie účinná, je důležitý znát typ poruchy klienta a terapeutovy zkušenosti při terapiích se zvířaty (Berget & Braastad 2011).

Pokud jde o typický den na farmě, je strukturován do stanovených rutin, a to každodenní krmení, čištění kotců nebo sběr vajec. Klientům to dává možnost vykonávat práci v zemědělství, rozvíjet dovednosti a schopnosti, býti přijati a pochopeni (Kaley et al. 2019).

3.1.3 Využití hospodářských zvířat v zoorehabilitaci dle věku klientů

Pro aktivity (intervence) s hospodářskými zvířaty na farmách s pečovatelskou službou se pro mládež s poruchami chování, klienty s vážnými duševními problémy a s demencí využívají např. tato hospodářská zvířata: krávy, prasata, ovce, kozy a kuřata. Pro farmáře při setkání s klienty nebývá jednoduché určit, která zvířata klientům budou vyhovovat nejlépe. Velká zvířata jsou náročná a dávají klientům pocit hrdosti, když je mohou ovládat a pomáhají rozvíjet sebeúctu. Menší zvířata se často používají k prožívání bezpečí, vřelosti a interakci. Klienti uvedli některé rozdíly mezi různými druhy hospodářských zvířat, např. krávy jsou považovány za velká zvířata s vřelou, laskavou povahou, které účastníky uklidňují a zlepšují jim jejich emoce. Prasata jsou považována za veselá a žravá zvířata. Zejména malá selata jsou pro klienty lákavá. Kozy jsou považovány za zvědavá zvířata, snadno se pohladí. Ovce jsou bojácná zvířata, které tak snadno klienti nepohladí, avšak pro mnoho klientů je narození jehňat na jaře atraktivní a radostné. Kuřata, která nejsou chována k produkci a mají výběh venku, jsou pro klienty zajímavá na sledování a vyvolávají v nich pocit bezpečí a jistoty (Hassink et al. 2017). Pokud klienti dochází na farmy, pro děti je dobré k tomu mít vhodná zvířata. Dle Ferwerda-van Zonneveld et al. (2012) farmáři pečovatelských farem nakupují nová zvířata, která by vyhovovala potřebám dětí s poruchami autistického spektra, např. poníky, ovce, kuřata, krávy,

kozy, králíky, morčata, prasata, ptáky, kachny, husy, ryby. Zároveň prodávají zvířata, která by pro děti byla nebezpečná. Dětem na farmách byly nabízeny aktivity, které je motivovaly a povzbuzovaly. Intervence za pomoci zvířat zahrnovaly běžné zemědělské činnosti až po speciálně uspořádané, např. jízda na koni nebo hipoterapie. Míra zapojení dětí do farmářských činností, jako je péče, krmení a dojení, se lišila podle farmy. Přičemž na první farmě děti krmily zvířata, odváděly je na pastvinu a přiváděly zpět do stáje, čistily stáje, pozorovaly zvířata, mluvily o nich a poznávaly je, jezdily na ponících, mazlily se se zvířaty. Druhá farma nabízela jiné aktivity: počítání ovcí, hřebelcování poníků, mazlení se se zvířaty a vyprávění příběhů zvířatům. Na třetí farmě děti plnily další úkoly jako sbírání vajčků, učení se o zvířatech, mazlení se s nimi a hry se zvířaty. Na čtvrté farmě děti krmily a dojily kozy. Pátá farma dětem poskytla krmení zvířat, čistění stájí, hřebelcování poníků, mazlení se se zvířaty. Na šesté a sedmé farmě děti poznávaly zvířata, hřebelcovaly poníky, mazlily se se zvířaty, pečovaly o zvířata a čistily stáje. Farmáři uvedli, že všechny tyto aktivity se zvířaty zlepšily u dětí s poruchami autistického spektra sociální integraci, schopnost vyprávění příběhů, důvěru, navázání kontaktů a chování.

Aktivity v sociálních službách se v tradičním zemědělství upravují pro konkrétní cílové skupiny. Mezi činnosti sociálních služeb patří úkoly, jako je např. péče a krmení hospodářských zvířat a stříhání ovcí. Péče o zvířata slouží k terapeutickým a vzdělávacím účelům. Důležitým principem je, aby činnosti a vykonaná práce nenahrazovala práci farmáře (Fjeldavli 2006). V Rakousku je velký zájem o terapii za asistence zvířat a vzdělávání za pomoci zvířat. Pomáhá dětem s mentálním postižením nebo s poruchami učení, pacientům s traumatickými poraněními mozku, amputacemi, duševními poruchami, chronickými nemocemi, se závislostí na alkohol, po mozkové příhodě, ale také klientům sociálně znevýhodněným. K terapii se používají známá zvířata jako koně, psi, morčata, králíci a želvy, ale také skot, kozy a prasata, která jsou v Rakousku pro využití nová. Ve Vídni v říjnu 2004 byl představen projekt „Pedagogika a terapie na farmách za pomoci zvířat“, který zkoumal využití hospodářských zvířat ke vzdělání a terapii pro různé typy klientů: mládež a dospělí, klienti se sluchovým postižením a s odlišným postižením, děti se sociálními problémy. Výzkumný projekt nastínil cestu, jak pomoci těmto klientům, jaké pozitivní účinky a vývoj mohou poukázat na zlepšení, jaký druh domácích zvířat (např. mléčný skot (Berget & Braastad 2011)) je zvláště vhodný, jaké požadavky musí farma splňovat, jaká kritéria musí splňovat zvířata. Zvířata by měla pomoci rozvíjet sociální kompetence, motivovat k řešení konfliktů pozitivním způsobem, zlepšit pohybovou schopnost dětí, podpořit je při hledání pozitivního pohledu na smysluplný život, integrovat se do společnosti (Wiesinger et al. 2006).

Pobyt na pečovatelských farmách je vhodný i pro starší osoby, přičemž starší lidé mají volný přístup k přírodě, venkovním plochám (zahradu, zemědělská půda, ovocný sad a dvůr), ale také větší kontakt s hospodářskými zvířaty. Tyto farmy poskytují řadu aktivit pro starší klienty s demencí. Tyto činnosti jsou převážně běžné každodenní aktivity, které nejsou nabízeny jako intervence, ale pro klienty jsou začleněny do jejich prostředí. Patří jsem domácí aktivity (mytí nádobí a příprava večeře), ale také pracovní činnosti jako je krmení zvířat, zametání dvora a stáje, chůze na pastvinu. Pro starší klienty s fyzickým omezením jsou tyto činnosti upraveny. Většina těchto klientů, která se účastnila aktivit, vyrostla na farmě, kde byli sami farmáři nebo se zajímali o přírodu. Farmy proto v první řadě nabízejí možnosti k prožití vzpomínek souvisejících se zemědělstvím (např. s ohledem na krmení zvířat, pěstování plodin,

zametání dvora) nebo s venkovním prostředím (např. příroda, zahradnictví a kontakt se zvířaty). Farmy také přispívají k pozitivní stimulaci smyslů starších lidí s demencí např. pomocí známých pachů (hnůj, zvířata, seno, siláž), zvuků zvířat a traktoru, kontaktů se zvířaty a chuti (neupravené mléko). Farmy také mohou pomoci udržet u klientů tzv. spojení s ročními obdobími (např. narození mladých zvířat, venkovní aktivity, ale také teplota a srážky) nebo krmení zvířat ve stáji (De Bruin et al. 2010). Městská farma v Londýně realizuje projekt, jehož cílem je snížit sociální izolaci starších lidí žijících v domovech pro seniory. Farmy nabízejí možnost zacházení a práce se zvířaty, které poskytuje nejen jednotlivcům dotknout se zvířat a pečovat o zvířata, ale také vytváří cestu pro otevřené konverzace na podporu sociální angažovanosti (Murray et al. 2019).

3.1.4 Využití hospodářských zvířat v zoorehabilitaci dle indikací

Na základě dosavadního výzkumu mohou být AAI (intervence za pomoci zvířat) indikovány u pacientů či klientů všech věkových kategorií, kteří potřebují zlepšit náladu, motivaci, sebedůvěru, fyzickou a psychickou pohodu. Zahrnuje muže, ženy a děti všech věkových skupin, kteří mají indikované konkrétní problémy, které jsou diagnostikované a schválené lékařem. Mezi specifické lékařské indikace patří mimo jiné autismus, demence, chronická onemocnění, duševní poruchy a neurologické poruchy včetně afázie a epilepsie. Nastavení, která jsou vhodná pro AAI (intervenci za pomoci zvířat), mohou zahrnovat mimo jiné institucionální prostředí, jako jsou nemocnice, pečovatelské domy, hospicová péče, zařízení duševního zdraví, školy a nápravná zařízení. Jiná nastavení mohou zahrnovat domov, farmy nebo alternativní umístění s přístupem k terapeutickým zvířatům (Morrison 2007).

Pro širokou škálu lidí, kteří mají konkrétní lékařskou diagnózu nebo potřebují sociálně podpořit, např. pacienti s psychickými problémy a těžkou až středně těžkou depresí, lidé s poruchami učení a s poruchami autistického spektra, pacienti s drogovou minulostí, sociálně znevýhodněná mládež a starší pacienti či osoby, které prožívají zvýšený stres, nabízejí své služby pečovatelské farmy (Care Farming UK 2016). Jejich využití se uplatňuje také při léčbě deprese, kdy se využívá interakce s hospodářskými zvířaty na těchto pečovatelských farmách. Farmy podporují lidskou duševní, fyzickou a sociální pohodu. Klienti na farmě pod dohledem farmáře a zaměstnanců vykonávají různé aktivity s hospodářskými zvířaty. Pečovatelské farmy se těmito činnostmi snaží klienty začlenit do společnosti a poskytnout smysluplnou práci. Ve Spojených státech amerických existuje několik pečovatelských farem, podstatně běžnější jsou ale tyto farmy v Nizozemsku. Bylo prokázáno, že práce klientů na pečovatelských farmách zvýšila sebeuplatnění a kvalitu života klientů a prokázal se pokles depresivních příznaků. Aktivity se zvířaty byly pro klienty prospěšné, zatímco pouze kontakt se zvířaty byl nepříznivý pro klienty v oblasti jejich duševního zdraví (Trembath 2016). Terapie s hospodářskými zvířaty zahrnuje interakci a péči za účelem podpory pohody pro klienty s duševními, fyzickými nebo vzdělávacími problémy. V realizované studii interakce pomocí zvířat zlepšila stavy deprese a úzkosti, a zvýšila pocit sebeefektivity u dospělých i dětí. Ať už jsou interakce s hospodářskými zvířaty realizovány formou programu nebo ojedinele, je hlavním cílem těchto interakcí podpora určitých terapeutických, vzdělávacích, motivačních nebo dokonce sociálních potřeb (Artz & Bitler 2017). Ve svém výzkumu se norští vědci zaměřili na účinky práce a kontaktu s hospodářskými zvířaty (např. dobytek, koně, králíci, drůbež, prasata a ovce) u pacientů s duševními poruchami. Výsledky výzkumu ukázaly významný nárůst v soběstačnosti, zvládnání nových situací a pokles úzkosti (Kapustka & Budzyńska 2020).

Intervence za pomoci zvířat (AAI) je běžná součást duševní léčby, kdy se zvířata zahrnují do psychologické léčby. Nejběžnější cílové skupiny pro intervenci za pomoci zvířat jsou jedinci, kteří zažili trauma včetně osob s posttraumatickou stresovou poruchou (PTSD). Při intervencích za pomoci zvířat se využívají také hospodářská zvířata. V těchto programech zneužívané děti navštěvovaly farmu, kde měly příležitost komunikovat s různými živočišnými druhy, jako jsou králíci, prasata, kuřata a lamy. Výsledkem u dětí, které se účastnily intervence za pomoci hospodářských zvířat, bylo krátkodobé snížení deprese a úzkosti (O'Haire et al. 2015). Klienti s různými duševními poruchami vykonávali běžné pracovní úkoly související s péčí o hospodářská zvířata, jako je krmení, dojení, péče o srst nebo čištění stájí. Zvolené pracovní úkoly závisely na kapacitě a zájmu každého účastníka, ale vždy měly možnost fyzického kontaktu se zvířaty. Nejčastějšími zvířaty na farmách byly dojnice, dobytek, ovce nebo koně. Většina farem měla také malá hospodářská zvířata, jako jsou králíci, drůbež a prasata (Pedersen et al. 2016). Na farmě v severozápadní Anglii byly klientům s duševními problémy poskytnuty činnosti zaměřené především na zahradnickou produkci. Klienti ale také sami připravovali jídlo ze živočišných a rostlinných produktů z farmy. V Midlands podporuje farma delikventy, kteří jsou nezaměstnaní a mají sociální problémy. Farma poskytuje řadu činností včetně spolupráce s farmářem při chovu skotu a péče o skot (krmení, dojení atd.), dále také pěstování zeleniny a její sklizeň a prodeje produktů v maloobchodu. Cílem těchto aktivit je zlepšit zaměstnatelnost delikventů a rozvíjet přátelství (Murray et al. 2019).

Účastnit aktivit se mohou také osoby s tělesným postižením. Pro ně jsou aktivity upraveny nebo jsou povzbuzováni k aktivitám, které vyžadují menší fyzickou námahu (De Bruin et al. 2020). Využívají se různé druhy zvířat a analyzuje výzkum vlivu intervencí za pomoci koní, intervencí za pomoci psů a dalších typů terapeutických aktivit a intervencí využívajících zvířata jako je skot a jiná hospodářská zvířata, osli, morčata a akvarijní ryby. Zvířata mohou být skvělými motivátory během terapie nebo rehabilitace pro děti i dospělé. Mezi rodiči, pedagogy i terapeuty a klinickými lékaři roste zájem o intervence u různých druhů terapeutických zvířat, jejichž cílem je zlepšení sociálního a fyzického fungování (Kapustka & Budzyńska 2020). Velice často se pro klienty s tělesným postižením využívají koně. Mezi intervencí za pomoci koní patří EAT (terapie za pomoci koní, equine-assisted therapy), která je preferovaná pro použití při neurorehabilitaci dětí s CP (mozkovou obrnou). Vylepšení stability trupu umožnilo pacientům uvolnit si horní končetiny, o které se dříve podírali. U 32 dětí s bilaterální spastickou mozkovou obrnou bylo zjištěno, že terapie za pomoci koní (30 minut dvakrát týdně po dobu 8 po sobě jdoucích týdnů) výrazně zlepšila rychlost chůze, kinematiku pánve, rovnováhu a hrubou motoriku (Lasa et al. 2015). Terapie za pomoci koní může působit v souvislosti s pohybovými problémy, zejména chůze a spasticita jezdce. Jezdec reaguje na reciproční pohyb koně. Terapie za pomoci koní byla použita pro různé neuromuskulární poruchy a využívá pohyb koně k podpoře disociace mezi pánví a trupem, která podporuje rovnováhu. Chůze koní a lidí je podobná, a tak se vede kůň v kroku, aby se mohly klientovi poskytnout stimulační, motorické a senzorické vstupy podobné lidské chůzi (Hawkins et al. 2019).

Intervence a aktivity jsou realizované pro osoby s poruchami autistického spektra na různých místech, na vzdělávacích farmách s osli, králíky a hlodavci jednotlivě nebo s jinými živočišnými druhy společně. Hospodářská zvířata, velbloudi, alpaky, jeleni, ryby a ptáci, jsou také zapojeni do intervence za pomoci zvířat na vzdělávacích farmách a mohou zlepšit více oblastí fungování u dětí s poruchou autistického spektra, zejména socializační dovednosti, komunikaci a chování (Philippe-Peyrouet & Grandgeorge 2018). Další práce se zabývaly zkoumáním dopadu interakce s morčaty na děti s poruchou autistického spektra. Přítomnost zvířete významně ovlivnila množství a kvalitu kontaktů dětí s lidmi, které znaly. Když se však

děti měly konfrontovat s někým cizím, dávaly přednost interakci se zvířetem (Kršková et al. 2010, Kapustka & Budzyńska 2020). Míra zapojení dětí do farmářských aktivit, jako je péče, krmení a dojení, se lišila podle farmy. Děti např. na farmě krmily zvířata, odváděly je na pastvinu a přiváděly zpět do stáje, čistily stáje, pozorovaly zvířata, poznávaly je, jezdily na ponících, mazlily se se zvířaty. Na dalších farmách počítaly ovce a hřebelcovaly poníky, sbíraly vajíčka, učily se o zvířatech, krmily a dojily kozy. Dle farmářů došlo u dětí s poruchami autistického spektra ke zlepšení sociálního začlenění a důvěry (Ferwerda-van Zonneveld et al. 2012).

Studie s cílem posoudit schopnost aktivit dospělých klientů s poruchami autistického spektra, kteří navštěvují denní péči v italské oblasti Umbrie, v zemědělství a v chovu zvířat zjistila také zajímavé výsledky. Výsledky panelové analýzy dat ukazují, že aktivity realizované v olivovém háji, čištění vnitřních prostor a úklid na agroturistických farmách měly značný pozitivní vliv na výkony dospělých s poruchami autistického spektra. Kromě toho účastníci upřednostňovali činnosti ve skleníku před jinými, které se vyskytují uvnitř (např. agroturistická farma nebo sklad) a venku, kam patří produkce zeleniny, oliv a hroznů. Dále se klienti zúčastnili aktivit s hospodářskými zvířaty na dvou farmách pro dobytek, kde rozdělávali seno podél středních uliček, krmili alpaky a kydali stáje pro alpaky, sbírali vejce a čistili klece v kurníku (Torquati et al. 2019).

3.2 Sociální zemědělství a intervence/aktivity za pomoci hospodářských zvířat pro mentálně postižené

Sociální zemědělství je terapeutické využití zemědělských a hospodářských postupů. Uživateli služby jsou klienti s mentálním postižením, poruchami učení, problémy duševním a fyzickým zdravím, se závislostí na návykových látkách, dospělí delikventi, sociálně znevýhodnění starší klienti a dlouhodobě nezaměstnaní (Murray et al. 2019).

Intervence za pomoci zvířat (AAI) je zastřešující termín pro aktivity a terapii se zvířaty, který vznikl již ve starověku. Tato myšlenka zvířecích společníků nebo služebníků v šamanských uzdravovacích rituálech je však pravděpodobně už pravěkého původu. Podobné koncepty se opakují také ve starověkých léčebných obřadech Mezopotámie a Řecka, a dokonce i v raném křesťanství. Intervence za pomoci zvířat byly poprvé použity v 18. a 19. století jako doplněk při léčbě osob s chronickým onemocněním a došlo k začlenění využití zvířat při léčbě pacientů hospitalizovaných s mentálním postižením v ústavní péči. Zájem o tento fenomén se objevil v 60. a 70. letech 20. století díky vlivným spisům amerického dětského psychoterapeuta Borise Levinsona. Následný výzkum potvrdil platnost mnoha Levinsonových původních myšlenek a začal odhalovat možné mechanismy, které jsou základem terapeutických účinků těchto intervencí (Serpell 2012).

Role hospodářských zvířat se využívá při poskytování péče různým typům účastníků na farmě s pečovatelskou službou (např. mladí lidé s poruchami chování, lidé s vážnými mentálními problémy a lidé s demencí). Farmy s pečovatelskou službou poskytují alternativní a slibná prostředí, kde mohou lidé komunikovat se zvířaty. Hospodářská zvířata jsou pro mnohé účastníky důležitá a mají velké množství potenciálních výhod. Mohou poskytnout významné denní zaměstnání, vytvářet hodnotné vztahy, pomáhat lidem zvládat úkoly, poskytovat příležitosti pro vzájemnost, mohou klienty odvádět od problémů, poskytovat relaxaci, usnadnit přizpůsobení se péči, usnadňovat vztahy s jinými lidmi, stimulovat zdravé chování, přispívat k příjemnému prostředí, umožnit základní prvky života a poskytnout příležitosti k zpětné vazbě (Hassink et al. 2017). Hospodářská zvířata jsou důležitou součástí intervence a aktivit na farmě, kde účastníci mají kontakt s hospodářskými zvířaty. Anglická studie Hine et al. (2008) ukázala

významný nárůst sebedůvěry a pozitivních nálad (včetně snížení deprese) u účastníků v rámci péče o zemědělství. Norské studie Gonzalez et al. (2010) a Gonzalez et al. (2009) zase zjistily, že intervence na farmách by mohly být účinné při depresích. Výsledky sledovaných skupin na farmách sociálního zemědělství v Nizozemsku ukazují, že nárůst sebevědomí z pocitu užitečnosti a sociální integrace byly nejdůležitějšími důsledky pro účastníky s psychickými problémy (Pedersen et al. 2012).

3.2.1 Druhy mentálního postižení

Mentální retardace je stav neúplného duševního vývoje, který je charakterizován zvláště porušením dovedností, projevujícím se během vývojového období, postihujícím všechny složky inteligence, to je poznávací, řečové, motorické a sociální schopnosti. Retardace se může vyskytnout bez nebo současně s jinými somatickými nebo duševními poruchami (Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky 2006).

Označení „mentální postižení“ se dříve považovalo za *terminus technicus*, dnes se z něho postupem času stává nadávka. Nověji se tento trend dotýká i základního pojmu „mentální retardace“, který je vnímán jako společensky neúnosný, přičemž jeho zmírnění do tvaru mentálního postižení není v západních zemích považováno za dostatečné. Nejdále v tomto ohledu dospěla vlivná americká asociace pečující o osoby s mentálním postižením, která se přejmenovala z AAMR (Americká asociace mentální retardace) na AAIDD (Americká asociace pro intelektová a vývojová postižení). Mentální postižení je chápáno jako synonymum mentální retardace. Pojem oslabení kognitivních funkcí se překrývá s hraničním pásmem mentální retardace, kteréžto označení odvozené od *terminus technicus* mentální retardace mizí s mezinárodními klasifikacemi (DSM-5, ICD-11). Jednoduše řečeno, jedná se o děti, žáky a studenty ve druhém stupni podpůrných opatření. Oslabení kognitivních funkcí je takové snížení výkonnosti, které ještě není na úrovni mentálního postižení/mentální retardace, ale přesto znevýhodňuje při vzdělávání a indikuje podpůrná opatření edukativního (popř. psychosociálního) charakteru (Valenta et al. 2018).

Děťmi s mentálním postižením se rozumí děti s výrazně sníženou schopností porozumět novým nebo komplexním informacím, učit se nové dovednosti (narušená inteligence) a samostatně zvládat sociální integraci (narušená funkce sociální schopnosti), která začala před dospělostí a má trvalý vliv na vývoj. Definice zahrnuje děti se širokou škálou zdravotního postižení. Mnoho dětí s mentálním postižením má také fyzické nebo smyslové postižení, řadí se sem i děti s autismem, které také mají přidružené mentální postižení, ale nikoli osoby s poruchami autistického spektra, které mají průměrnou nebo nadprůměrnou inteligenci (World Health Organization 2010). Během dospívání se téměř všechny strukturální složky osobní autoregulace u adolescentů s mentální retardací mění dynamicky, ale složky sebeovládání (ukazatele vnitřní činnosti, základní hodnota orientace, reflexe, morální pojmy a morální vědomí) mají nižší úroveň v každé fázi dospívání. V souladu s charakteristikami funkcí ve věkových kategoriích můžeme mentální retardaci rozlišit na stabilní období (11-12 let) a krizové období (13-16 let) ve vývoji osobní autoregulace u adolescentů s mentální retardací, ale u různých jednotlivců se projevují kvalitativní rozdíly. Stabilní období je atypické. Atypie se projevuje v uzavřenosti nevyspělých s mentální retardací. Jejich vnitřní vztahy se vyznačují výrazným ochranným chováním, vyhýbání se otevřeným vztahům. Výsledkem je, že nezrálý člověk s mentální retardací si není dobře vědom toho, jaký je, jaká je jeho osobnost, co chce, spoléhá se na názory ostatních. Navíc žije s očekáváním negativních pocitů od jiných lidí k sobě, protože ne vždy správně interpretuje chování ostatních (Kedrova & Matantseva 2016).

DSM-5 (Diagnostický a statistický manuál duševních poruch) řadí poruchu intelektu (nahrazující pojem mentální retardace; a v připravované revizi ICD-11 synonymem poruchy

intelektu bude vývojová porucha intelektu), mezi tzv. neurovývojové poruchy společně s poruchami komunikace, poruchou autistického spektra (PAS), poruchou pozornosti s hyperaktivitou (ADHD), neurovývojovými poruchami motoriky (sem patří i tikové poruchy) a specifickými poruchami učení. Demence spadají do neurokognitivních poruch.

Stupně závažnosti postižení podle DSM-5 jsou obdobné s klasifikací MKN-10 a ICD:

- Mírná
- Středně těžká
- Těžká
- Hluboká (Valenta et al., 2018).

Definice mentálního postižení/poruchy intelektu podle AAIDD (Americká asociace pro intelektová a vývojová postižení) z let 1973 a 1983 rozděluje stupeň postižení do čtyř kategorií:

- Mírné mentální postižení (IQ 55-69)
- Střední mentální postižení (IQ 36-51)
- Těžké mentální postižení (IQ 20-35)
- Hluboké mentální postižení (IQ pod 20) (Shree & Shukla 2016).

Podle MKN-10 (F70-F79), což je Mezinárodní klasifikace nemocí: mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů ve znění desáté decenální revize MKN-10 Světové zdravotnické organizace se mentální retardace rozděluje dle stupně:

- F70 Lehká mentální retardace
- F71 Středně těžká mentální retardace, též střední mentální retardace
- F72 Těžká mentální retardace
- F73 Hluboká mentální retardace
- F78 Jiná mentální retardace
- F79 Nespecifická mentální retardace

Kromě stupně mentálního postižení MKN-10 se rozděluje i dále podle přidruženého typu chování ke konkrétnímu stupni postižení klienta (např. afekty vzteku, sebepoškozování, ...), a to přidáním další číslice za tečku s číslicí vyjadřující stupeň postižení:

- 0- žádné či minimálně postižené chování (např. F71,0 -středně těžká mentální retardace bez poruch chování, typická diagnóza pro Downův syndrom)
- 1- výrazně postižené chování vyžadující intervenci
- 8- jiná postižení chování
- 9- bez zmínky o postižení chování (Valenta et al., 2018).

Stupeň mentální retardace se obvykle měří testy inteligence. Intelektuální schopnosti a sociální přizpůsobivost se mohou měnit časem, a i snížené hodnoty se mohou zlepšovat cvičením a rehabilitací.

IQ lehké mentální retardace se pohybuje přibližně mezi 50 až 69 (což u dospělých odpovídá mentálnímu věku 9 až 12 let). Mají obtíže při školní výuce. Mnoho dospělých je ale schopno práce a úspěšně udržují sociální vztahy a přispívají k životu společnosti. Do lehké mentální retardace patří lehká slabomyslnost neboli oligofrenie, lehká mentální subnormalita.

IQ středně těžká mentální retardace či střední mentální retardace má rozmezí mezi 35 až 49 (což u dospělých odpovídá mentálnímu věku 6 až 9 let). Výsledkem je zřetelné vývojové opoždění v dětství, avšak mnozí se dokážou vyvinout k určité hranici nezávislosti a soběstačnosti, dosáhnou přiměřené komunikace a školních dovedností. Pro dospělé s tímto stupněm retardace je důležitá podpora k práci a k činnosti ve společnosti. Patří sem např. střední slabomyslnost a imbecilita.

IQ těžké mentální retardace dosahuje hodnot 20 až 34 (u dospělých odpovídá mentálnímu věku 3 až 6 let). Stav vyžaduje trvalou potřebu podpory. Například sem patří těžká mentální subnormalita a idioimbecilita.

IQ hluboké mentální retardace se pohybuje nejvýše 20 (což odpovídá u dospělých mentálnímu věku pod 3 roky). Stav způsobuje nesamostatnost a potřebu pomoci při pohybování, komunikaci a hygienické péči. Do tohoto stupně patří hluboká slabomyslnost a idiocie.

Do tohoto rozdělení patří také jiná mentální retardace (poruchy chování) a neurčená mentální retardace zahrnuje mentální poruchy nervové soustavy a subnormalitu nervové soustavy (Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky 2006).

Jiná mentální retardace je kategorie, kdy stanovení stupně intelektové retardace pomocí obvyklých metod je zvláště nesnadné nebo nemožné, a to pro přidružené senzorycké nebo somatické poškození, např. u nevidomých, neslyšících, nemluvicích, u jedinců s těžkými poruchami chování, osob s autismem či u těžce tělesně postižených jedinců.

Nespecifická mentální retardace je kategorie, která se užívá při diagnostice případů, kdy je prokázána mentální retardace, ale není dostatek informací, aby bylo možno zařadit klienta do jedné z výše uvedených kategorií.

V dřívější speciálně pedagogické, ale i psychologické a lékařské terminologii se pro označení stupňů mentální retardace používaly pojmy debilita, imbecilita a idiotie, které s novým pojetím klasifikace vymizely mimo jiné i proto, že získaly v komunikaci většinové společnosti pejorativní význam (hanlivá nadávka), a navíc neodpovídají moderním diagnostickým kritériím. Řada lékařů a psychologů ovšem terminologickou změnu nerespektuje a dodnes ve svých zprávách a odborných sděleních tyto zastaralé a ve skutečnosti již bezvýznamné pojmy používá.

Zatímco pojem mentální retardace bývá vztahován především na vrozený mentální deficit vzniklý v prenatálním nebo perinatálním období, případně nejpozději v průběhu prvního roku po narození dítěte, demence je charakteristická snížením již nabytých mentálních schopností jedince, např. v důsledku úrazu nebo závažné nemoci v pozdějším období. Přestože se s ní setkáváme i u dětí, nejčastěji je u starších osob a je spojena s degenerativními onemocněními mozku, především Alzheimerovou chorobou. Protože jsou však v konečném důsledku projevy vrozené mentální retardace (dříve oligofrenie) a demence velice podobné (narušení integrity osobnosti, vztahů, komunikace, celkově snížená úroveň mentálních schopností a dovedností), můžeme se přiklonit k používání pojmu mentální postižení, který se vztahuje spíše k symptomatologii (obrazu projevů) tohoto handicapu, a zahrnout do něj tedy jak vrozenou mentální retardaci, tak demenci (Slowík 2016). Pokud došlo k poruše inteligence v druhém roce života, jedná se o sekundární postižení demence, která má v porovnání s oligofrenií většinou progredující charakter s tendencí postupného zhoršování a prohlubování symptomů. Nicméně některé demence mohou časem progresivní proces zpomalit či dokonce zastavit, což bohužel není trendem, typické je postupné zhoršování. Pro většinu demencí je zpočátku charakteristické poškození funkcí mozku (difuzní či lokální) a následně i celkové psychické kondice (Valenta et al. 2018).

3.2.2 Aktivity pro mentálně postižené v sociálním zemědělství a farmingterapii (s hospodářskými zvířaty)

Využití sociálního zemědělství a hospodářských zvířat pro osoby s mentálním postižením je koncipováno začleněním do dění na farmě. Den na farmě je strukturován rutinně. Zvířata potřebují krmení, čištění kotečů či sběr vajec pravidelně. Účast na provozu farmy dávala účastníkům svobodu vykonávat svou novou identitu zemědělských pracovníků bez obav

z diskriminace. Tímto způsobem mohli účastníci rozvíjet své dovednosti a schopnosti v bezpečném prostředí, kde se cítili přijati a pochopeni (Kaley et al. 2019). Chovatelé působí jako učitelé bez úsudku a podporují klienty rozvíjet dovednosti k provádění pravidelnosti zemědělských úkolů (Elsey et al. 2016). Sociální zemědělství je skutečně složitý zásah do života farmy, ale také lidí. Může obsadit část farmy, kde je primární funkcí zemědělská výroba (tj. komerční zemědělské jednotky), nebo kde je hlavní funkce poskytování pečovatelských služeb (tj. komunitní farmy). Farmy se také liší v typech prováděných zemědělských činnostech (např. zahradnictví a chov hospodářských zvířat) a úrovni poskytované podpory zdraví, poradenství, rehabilitace a kvalifikace dovedností pro různé skupiny uživatelů služeb (Murray et al. 2019). Práce na farmě poskytuje neohrožující příležitost pro sociální interakci. Pro ty, kteří trpí duševními poruchami to může odebrat tlak sociální interakce. Pozornost již není pouze na jednotlivci, ale na společné práci daného úkolu. Tam, kde tyto úkoly zahrnují věnování pozornosti potřebám zvířat a rostlin, je nutné znovu získat schopnost starat se, a to můžeme považovat za zásadní poslání pro tvorbu zdravých lidských vztahů u klientů. Kromě toho je interakce se zvířaty zavedena jako mechanismus pro snížení stresu a úzkosti (Elsey et al. 2016). Klienti s mentálním postižením realizovali aktivity zaměřené více na krmení, sledování zvířat, mazlení a péči o zvířata než na práci na farmě (Hassink et al. 2017). Zemědělec, který má zodpovědnost za klienty s mentálním postižením, musí být adekvátně proškolen a musí mít osobní zkušenosti s touto skupinou klientů. Více než polovina dotazovaných rodičů byla toho názoru, že zapojení do rostlinné výroby (okrasných květin nebo produkce ovoce) má příznivý dopad na pohodu klientů s mentálním postižením. Při využití zvířat byla sice frekvence kontaktů se zvířaty nižší, ovšem zkušenosti s posouzením účinku na emoční stav, chování a náladu byly stejné. Tyto účinky byly popsány jako uklidňující, stimulační a posilující sebevědomí člověka (Vadnal & Košmelj 2006).

Péče v zemědělství bývá využívána jako intervence pro široké spektrum řady různých skupin, včetně lidí s jinou mentální retardací (poruchou autistického spektra), se získanou mentální retardací (získané poškození mozku, demence) a duševními problémy. Druhy činností prováděných na pečovatelských farmách se mohou značně lišit, klienti se mohou zapojit do péče o hospodářská zvířata (krmení, péče o srst, kydání stáji), údržbářské práce (stavba zemědělských struktur) a zahradnictví (Gorman 2019). Podle studie zapojení do činností na pečovatelské farmě povzbudilo účastníky, aby přiměli svá těla pohybovat se novým způsobem. Provádění rytmických nebo opakujících se pohybů, jako bylo kopání nebo plení, pomohlo účastníkům udržet si tyto dovednosti. Ve studii byl kladen důraz spíše na učení pomocí pohybu než slovní vysvětlení. To bylo považováno za důležité pro lidi s mentálním postižením, kteří mohou upřednostňovat venkovní formy učení, které jim umožní udržet si získané znalosti a dovednosti (Kaley et al. 2019).

I pro klienty s demencí farmy nabízejí řadu aktivit. Aktivitami jsou převážně běžné každodenní aktivity, které jsou začleněny do prostředí. Patří jsem pracovní činnosti jako je krmení zvířat, zametání dvora a stáje. Cílem pečovatelských farem je v první řadě možnost k prožití vzpomínek souvisejících se zemědělstvím (např. krmení zvířat, pěstování plodin, zametání dvora), dále pak farmy také přispívají k pozitivní stimulaci smyslů lidí s demencí např. známých pachů (hnůj, seno a zvířata), zvuky zvířat, kontakt se zvířaty nebo spojení s ročními obdobími, kam můžeme zahrnout narození mláďat (De Bruin et al. 2010). V Kanadě, která je považována za historický národ farem, vyrostlo mnoho současných seniorů na farmách, takzvaně s hospodářskými zvířaty včetně krav, prasat, ovcí, koz, králíků, kuřat a jiné drůbeže. Intervence za pomoci hospodářských zvířat napomohly seniorům s vyřešením řady problémů duševního zdraví, např. lidí s afektivní poruchou, úzkostí, depresí a schizofrenií, ale nebyly výsledky od klientů s demencí. U klientů s demencí byla realizována studie, která se zabývala dopadem intervence pomocí hospodářských zvířat na osoby s demencí v domovech s pečovatelskou službou. Intervenční zvířata byli ovce, králíci, kuřata a kozy. Aby byli účastníci

zahrnutí do studie, museli mít zájem o interakci se zvířaty. Účastníci si mohli vytvořit vzpomínkový, motorický a multisenzorický podnět, ale nesměli mít vážné alergie na zvířata, strach ze zvířat nebo nechtít být s nimi. Dále, aby intervence se zvířaty byla bezpečná, museli vyloučit klienty se smyslovými vadami např. těžké zrakové postižení nebo těžké sluchové postižení. Stejně tak museli souhlasit se studií zúčastnění či jejich zákonní zástupci. Všichni klienti vyrůstali v dětství se zvířaty, někteří uvedli, že se zvířaty pracovali na farmě a měli králíky jako domácí mazlíčky (Csiernik & Casey 2018). Např. cíl služeb na farmě v Norsku je splnit požadavek rozmanitosti. Využívají stejný účel jako běžná denní péče ve zdravotnických zařízeních, ale s tím rozdílem, že zahrnují aktivity a prostředí farmy k podpoře duševního a fyzického zdraví. Aktivity, např. být v kontaktu s přírodou, se zvířaty, ale i rostlinami, byly často popisovány jako důležité pro to, jak lidé s demencí vnímali svou kvalitu života. Bylo zjištěno, že kvalita života byla spojena se zkušeností sociální podpory, nízké skóre u depresivních příznaků a trávení času venku na farmě. Rozdíly mezi službami denní péče na farmě u uvedené kvality života účastníků souvisely s časem stráveným venku na farmě (Ibsen et al. 2020). V Nizozemsku pečovatelské farmy nabízejí služby lidem s demencí. Mezi aktivity na farmě patří procházky venku, krmení a sledování zvířat chovaných na farmě, sběr vajec, příprava jídla, dále pak i práce na zahradě, zametání dvora a hraní her. Fyzické úsilí účasti na aktivitách jsou obvykle vyšší než aktivity v prostředí běžné péče o demenci (De Bruin et al. 2020). Pobyt na farmách je vhodný pro klienty s demencí, ať už se jedná o běžné každodenní aktivity jako jsou domácí aktivity, pracovní činnosti jako je krmení zvířat, zametání nebo procházky po farmě. Pro starší klienty s fyzickým omezením jsou tyto činnosti upraveny. Farmy poskytují možnost prožít vzpomínky na zemědělství, přispívají k pozitivní stimulaci smyslů starších lidí s demencí (De Bruin et al. 2010).

4 Metodika

První metoda spočívá v nalezení a zpracování literárního přehledu (rešerši) v zahraničních (především vědeckých a odborných publikací a knih, webových stran zainteresovaných organizací či sborníků z konferencí, ...), ale také tuzemských materiálů týkajících se sociálního zemědělství a využití hospodářských zvířat při různých indikacích a věku klientů, a se zaměřením na využití u klientů s mentálním postižením vrozeným či získaným. Z tuzemských materiálů se bude jednat o webové stránky či tištěné materiály různých organizací zabývajících se sociálním zemědělstvím, sborníky z konferencí, články publikované v českém jazyce v odborných i vědeckých časopisech Česka, popř. Slovenska.

Kromě zpracování literárního přehledu týkajícího se sociálního zemědělství a využití hospodářských zvířat v zoorehabilitaci byl zpracován dotazník. Pro zjištění povědomí veřejnosti o sociálním zemědělství a využití hospodářských zvířat (intervence, aktivity, terapie atd.) byl dotazník poskytnut k vyplnění osobám z různých institucí. Podrobnější informace o souboru respondentů a zkoumané problematice je popsáno níže v podkapitolách. Instituce, kde byl dotazník předložen k vyplnění byly dvě střední školy Zámecká a Bělíkova ve Frýdlantu a gymnázium, dále ČZU v Praze, Domov Kněžny Emmy v Neratovicích a ZOO Liberec. Jak je uvedeno výše, hlavním cílem a účelem bylo zmapování povědomí respondentů o sociálním zemědělstvím a aktivitách s hospodářskými zvířaty.

Dotazníkové šetření bylo sestaveno na základě jednoznačně formulovaného cíle, který zjišťoval názor na sociální zemědělství a využití hospodářských zvířat v zoorehabilitaci.

4.1 Zkoumaný soubor

Sledování se zúčastnilo 78 respondentů z různých institucí. Jednalo se o 45 žáků, 11 studentů, 19 respondentů v produktivním věku, popř. 3 seniorů. Respondenti ze střední školy byli nejenom studenti, ale také zaměstnanci, dále se jednalo o sociální, zdravotní a aktivizační pracovníky, zaměstnance na manažerských a dalších pozicích, různých věkových kategorií a různého vzdělání z institucí.

Jednalo se především o vzdělávací zařízení středoškolské, a to Střední škola hospodářská a lesnická Frýdlant, Zámecká a Střední škola hospodářská a lesnická Frýdlant, Bělíkova, Doctrina-Podještědské gymnázium, s. r. o., univerzitního charakteru Česká zemědělská univerzita v Praze, dále pak o Dům Kněžny Emmy v Neratovicích a ZOO Liberec.

Ve Střední škole hospodářské a lesnické Frýdlant, Zámecká vyplnilo dotazník 16 respondentů, z toho bylo 8 žen a 8 mužů, 12 žáků mělo základní vzdělání, 1 dospělá osoba v produktivním věku se základním vzděláním a 3 osoby s vysokoškolským vzděláním.

Ve Střední škole hospodářské a lesnické Frýdlant, Bělíkova se zúčastnilo dotazníku 18 respondentů, z toho bylo 6 mužů a 12 žen, 15 žáků mělo základní vzdělání, 1 žák měl úplné střední bez maturity a 2 osoby s vysokoškolským vzděláním.

V Doctrině-Podještědském gymnáziu, s.r.o. vyplnilo dotazník 21 respondentů, z toho 5 mužů a 16 žen, 17 žáků mělo základní vzdělání a 4 osoby s vysokoškolským vzděláním.

Na České zemědělské univerzitě v Praze z Provozně ekonomické fakulty a Fakulty agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů se zúčastnilo dotazníku pouze 11 studentů, z toho byl 1 muž a 10 žen, 8 studentů mělo úplné střední s maturitou a 3 studenti měli vysokoškolské vzdělání.

V Domě Kněžny Emmy v Neratovicích vyplnilo dotazník 6 respondentů, z toho byl 1 muž a 5 žen, 1 pečovatel měl úplné střední s maturitou, 2 pečovatky měly úplné střední bez maturity, 2 klientky nad 62 měly základní vzdělání a 1 klientka s úplným středním bez maturity.

V ZOO Liberec se zúčastnilo vyplňování dotazníku 6 ošetřovatelů (z úseku, na němž byla realizována odborná praxe autorky bakalářské práce), z toho byli 2 muži a 4 ženy, 1 žena ve věku 27-38 let měla vysokoškolské vzdělání, 1 žena ve věku 15-26 let měla úplné střední s maturitou, 1 žena ve věku 27-38 let měla úplné střední bez maturity, 1 žena ve věku 27-38 let měla úplné střední s maturitou, 1 muž ve věku 39-50 let měl úplné střední s maturitou a 1 muž ve věku 15-26 měl úplné střední s maturitou.

4.2 Zjišťovací metody

Realizovalo se dotazníkové šetření, dotazník byl respondentům rozdán nebo čten. Dotazník sestával z 13 otázek.

První 3 otázky byly demografického charakteru, pro zjištění informací o respondentech z hlediska jejich pohlaví, věku a vzdělání.

Dalších 10 otázek bylo zaměřeno na zkoumanou problematiku týkající se sociálního zemědělství a aktivit s hospodářskými zvířaty se zaměřením na klienty s různým typem postižením.

Jednalo se především o otázky uzavřené, ale bylo i několik otázek otevřených/polouzavřených. Čtyři otázky měly charakter tzv. víceodpovědní.

4.3 Metody vyhodnocení

Pro vyhodnocení dotazníku bylo využito základní statistické hodnocení. Jednalo se o zhodnocení absolutní (sumární) a relativní (procentické).

Nasbírané hodnoty za každou instituci byly shrnuty do tabulky a pro další vyhodnocování byly tabulky z jednotlivých institucí poté pro souhrnné vyhodnocení za všechny respondenty a instituce sloučeny dohromady, a byly vytvořeny za jednotlivé otázky souhrnné tabulky, a ze souhrnných tabulek byly vytvořeny grafy – buď sumární nebo relativní (%).

Nejčastěji byl využit sloupcový a pruhový graf, popř. výsečový graf pro přehledné zobrazení výsledků.

4.4 Dotazník

1. Pohlaví:

- a. Muž
- b. Žena

2. Věk:

- a. 15-26
- b. 27-38
- c. 39-50
- d. 51-62
- e. Nad 62

3. Vzdělání:

- a. Základní
- b. Úplné střední bez maturity

- c. Úplné střední s maturitou
- d. Vyšší odborné
- e. Vysokoškolské

4. Zoorehabilitace/zooterapie, je?

- a. Léčebná metoda, která využívá pozitivního efektu zvířete na zdraví pacienta/klienta
- b. Léčebná metoda, která pomáhá zvířeti při rekonvalescenci po úraze

5. Máte zkušenost vlastní, popř. zprostředkovanou se zoterapií/zoorehabilitací?

- a. ANO, vlastní
- b. ANO, zprostředkovanou (media, atd.)
- c. NE

6. Jaké typy zoterapií znáte?

- a. Canisterapie
- b. Farmingterapie
- c. Felinoterapie
- d. Hipoterapie
- e. Ostatní (morče, potkan, ptáci, lama, delfin atd.) (napište)

7. Sociální zemědělství/farmingterapie je souhrn činností využívajících zemědělské zdroje, rostlinné i živočišné, za účelem vytvoření kvalitního prostředí pro různě zdravotně nebo sociálně znevýhodněné osoby a širokou veřejnost s cílem zajistit jejich rozvoj, podporu a zlepšit jejich blahobyt?

- a. ANO
- b. NE

8. Cíle sociálního zemědělství jsou? Vyberte více možností

- a. Zaměstnání osob z různých cílových skupin v chráněných dílnách za pomoci finanční podpory
- b. Připravit osoby se znevýhodněním na zaměstnání
- c. Rozvíjet znalosti a vztah k venkovu u dětí, mládeži, seniorů a široké veřejnosti činností navázanou přímo na zemědělskou činnost

9. Máte zkušenost s využitím hospodářských zvířat v rámci sociálního zemědělství?

- a. ANO
- b. NE

10. Použití hospodářských zvířat v sociálním zemědělství je vhodné pro všechny věkové kategorie?

- a. pouze s tělesným postižením
- b. pouze s mentálním postižením, klinickou depresí, úzkostnou chorobou, kombinovaným postižením
- c. obě skupiny-s mentálním a tělesným postižením

11. Sociální zemědělství a použití hospodářských zvířat u klientů zlepšuje?

- a. Jemnou a hrubou motoriku
- b. Psychiku

- c. Vzdělávací schopnosti
- d. Řeč
- e. Snižuje úzkost a depresi
- f. Zařazení do společnosti a zaměstnání

12. Jaké druhy hospodářských zvířat jsou pro farmingterapii vhodné?

- a. Skot, ovce a kozy
- b. Prasata
- c. Lamy
- d. Králíci a pet zvířata
- e. Holubi
- f. Jiné ...napište (mimo koní)

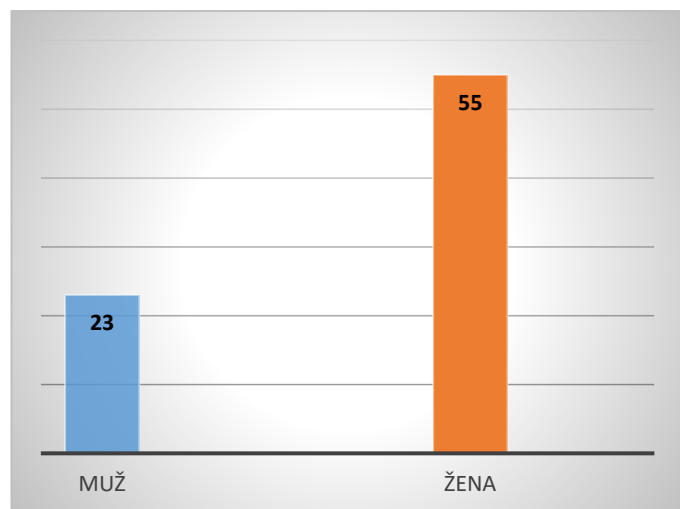
13. Využil/a byste pro sebe či příbuzného možnost sociálního zemědělství a terapie/aktivity s hospodářskými zvířaty?

- a. ANO
- b. NE, důvod
- c. Bez odpovědi

5 Výsledky

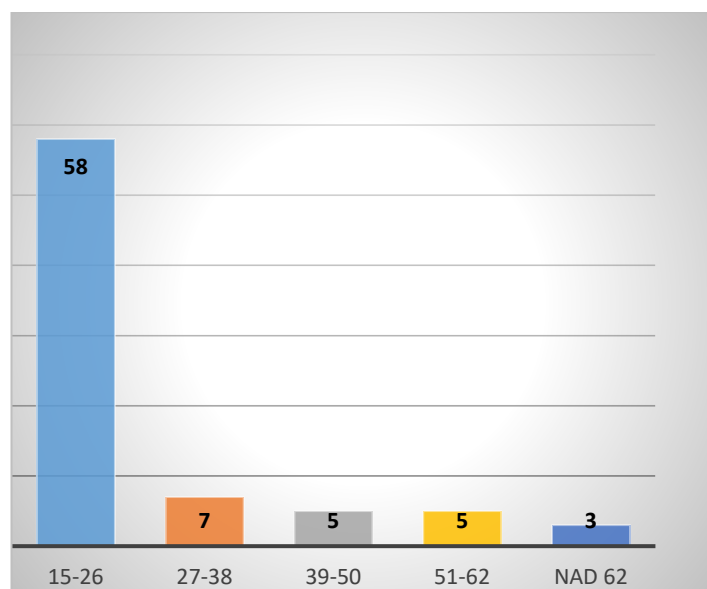
5.1 Zkoumaný soubor

Na studii se podílelo 78 respondentů. Ze 78 respondentů bylo 71 % žen a 29 % mužů. Graf 1 prezentuje počty respondentů dle pohlaví.

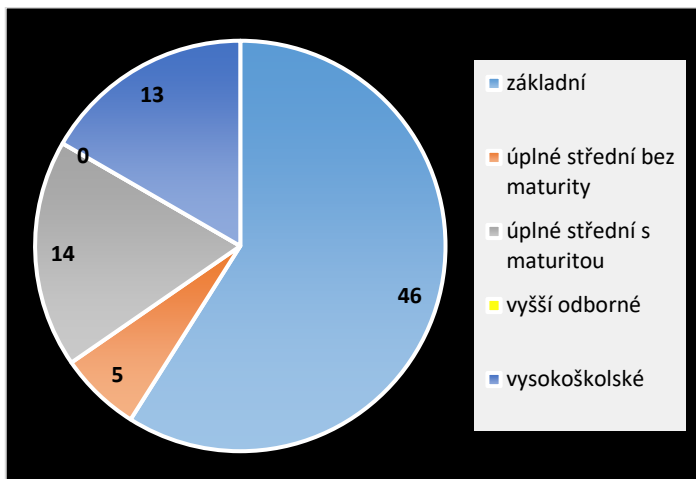
Graf 1 Pohlaví

Nejvíce respondentů bylo ve věku od 15 do 26 let a to cca 60 respondentů (75 %), dále pak ve věku od 27 do 38 let (9 %) a stejný počet ve věku od 39 do 50 let a 51 až 62 let a to 6 %, nejméně nad 62 let a to 4 %. Graf 2 prezentuje počty respondentů dle věku.

Graf 2 Věk

Z hlediska vzdělání mělo nejvíce respondentů základní vzdělání (nad 45 respondentů) a to 59 %, dále pak úplné střední vzdělání s maturitou 18 % a vysokoškolské vzdělání 17 %, následovali respondenti s vzděláním středním bez maturity a to 6 %. Počty v jednotlivých skupinách dle věku prezentuje graf 3.

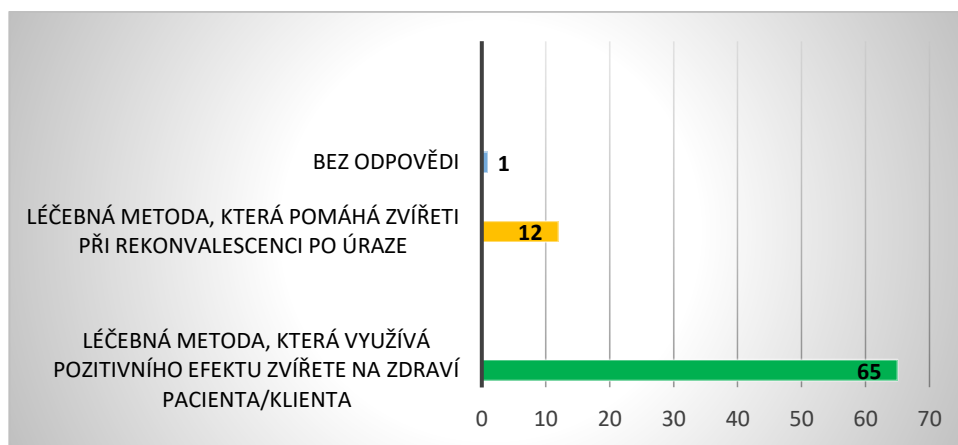
Graf 3 Vzdělání

5.2 Výsledky dotazníkového šetření

Po třech demografických otázkách následovaly odpovědi na dalších 10 otázek (č. 4 až č. 13) z dotazníku týkajících se sociálního zemědělství a využití hospodářských zvířat.

Otázka č. 4: Zoorehabilitace/zooterapie je?

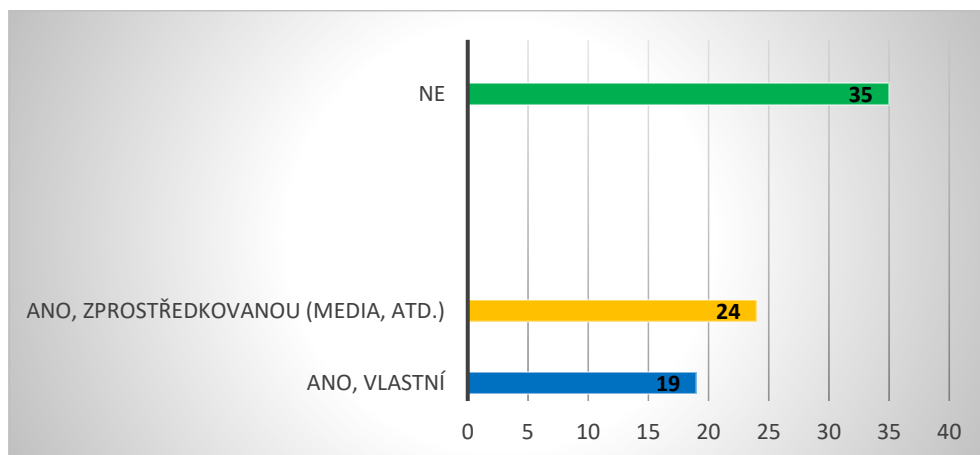
Na otázku odpovědělo 83,3 % respondentů, že je to léčebná metoda, která využívá pozitivního efektu zvířete na zdraví pacienta/klienta a 15,4 % dotázaných, že je to léčebná metoda, která pomáhá zvířeti při rekonvalescenci po úraze a jeden respondent neodpověděl (1,3 %). Graf č. 4 prezentuje počty respondentů odpovídajících na danou otázku.

Graf 4 Zooterapie je?

Otázka č. 5: Máte zkušenost vlastní, popř. zprostředkovanou se zooterapií/zoorehabilitací?

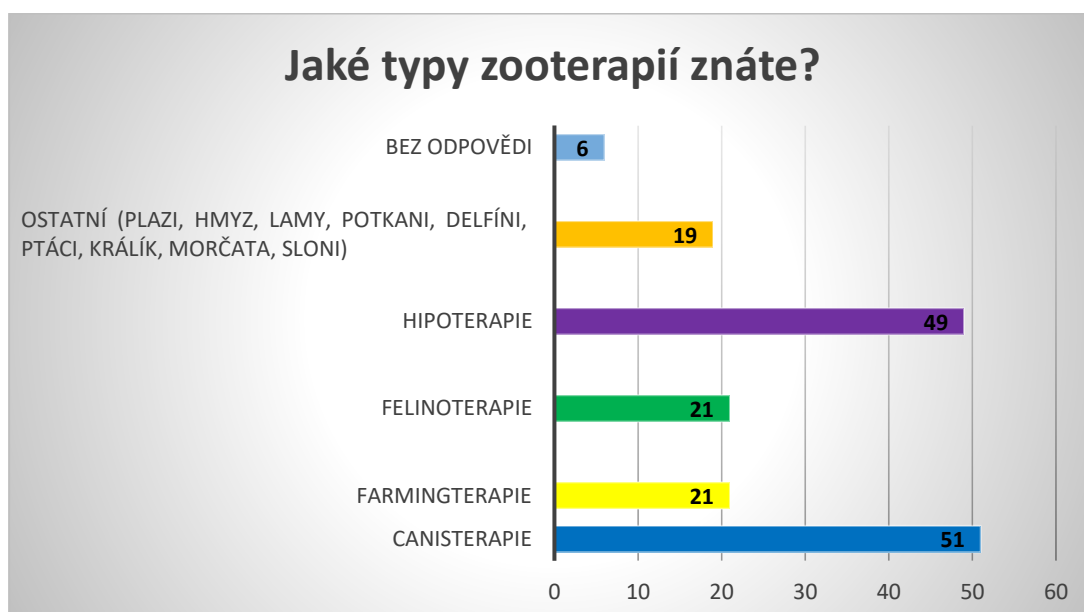
Z celkového počtu 78 respondentů odpovědělo 24 % respondentů, že mělo vlastní zkušenost se zooterapií/zoorehabilitací, 31 % respondentů mělo zkušenost zprostředkovanou a 45 % nemělo žádnou zkušenost se zoorehabilitací/zooterapií. Graf č. 5 uvádí počty respondentů odpovídajících na danou otázku.

Graf 5 Zkušenost se zooterapií

Otázka č. 6: Jaké typy zooterapií znáte?

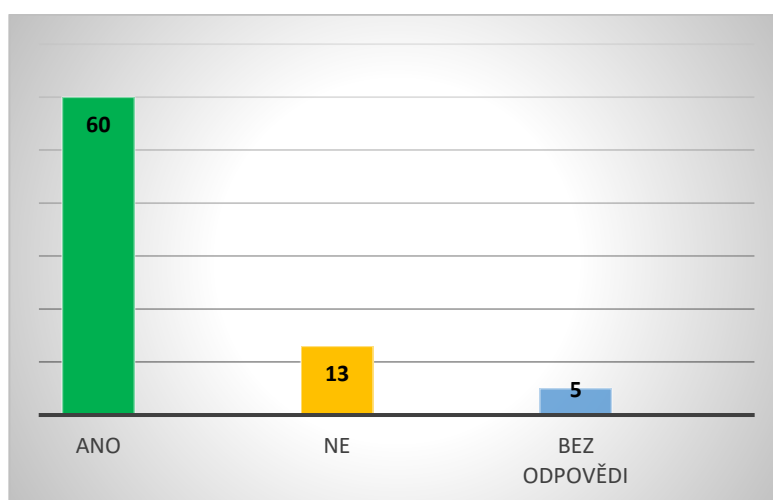
30,5 % znalo canisterapii, 29,3 % hipoterapii, přes 10 % a to 12,6 % respondentů znalo farmingterapii, stejný počet respondentů také označil felinoterapii (12,6 %), ostatní terapie s využitím např. plazů, hmyzu, lamami, potkany, delfíny, ptáky, králíky, morčaty a slony označilo 11,4 % a 3,6 % respondentů neodpovědělo. Graf č. 6 uvádí počty respondentů odpovídajících na danou otázku.

Graf 6 Jaké typy zooterapií znáte?

Otázka č. 7: Sociální zemědělství/farmingterapie je souhrn činností využívajících zemědělské zdroje, rostlinné i živočišné, za účelem vytvoření kvalitního prostředí pro různě zdravotně nebo sociálně znevýhodněné osoby a širokou veřejnost s cílem zajistit jejich rozvoj, podporu a zlepšit jejich blahobyt?

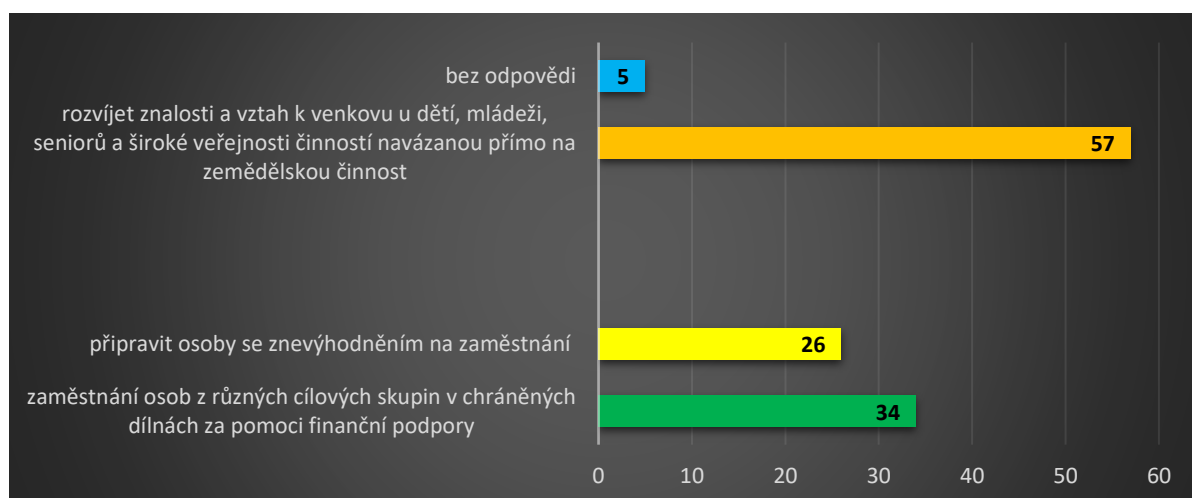
Z celkového počtu 78 respondentů 77 % souhlasilo s touto definicí (viz otázka) a 17 % respondentů nesouhlasilo, 6 % neodpovědělo na otázku vůbec. Graf č. 7 prezentuje počty respondentů odpovídajících na danou otázku.

Graf 7 Sociální zemědělství je?

Otázka č. 8: Cíle sociálního zemědělství jsou?

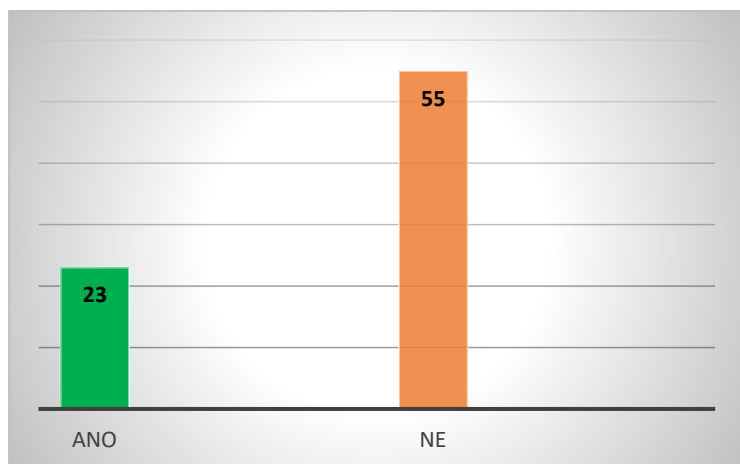
Nejvíce respondentů a to 47 % vybralo možnost uvádějící, cílem sociálního zemědělství je „rozvíjet znalosti a vztah k venkovu u dětí, mládeži, seniorů a široké veřejnosti činností navázanou přímo na zemědělskou činnost“, 28 % dotázaných odpovědělo „zaměstnání osob z různých cílových skupin v chráněných dílnách za pomoci finanční podpory“, odpověď 21 % respondentů „připravit osoby se znevýhodněním na zaměstnání“ a 4 % neodpověděli na otázku vůbec. Graf č. 8 uvádí počty respondentů odpovídajících na danou otázku.

Graf 8 Cíle sociálního zemědělství

Otázka č. 9: Máte zkušenost s využitím hospodářských zvířat v rámci sociálního zemědělství?

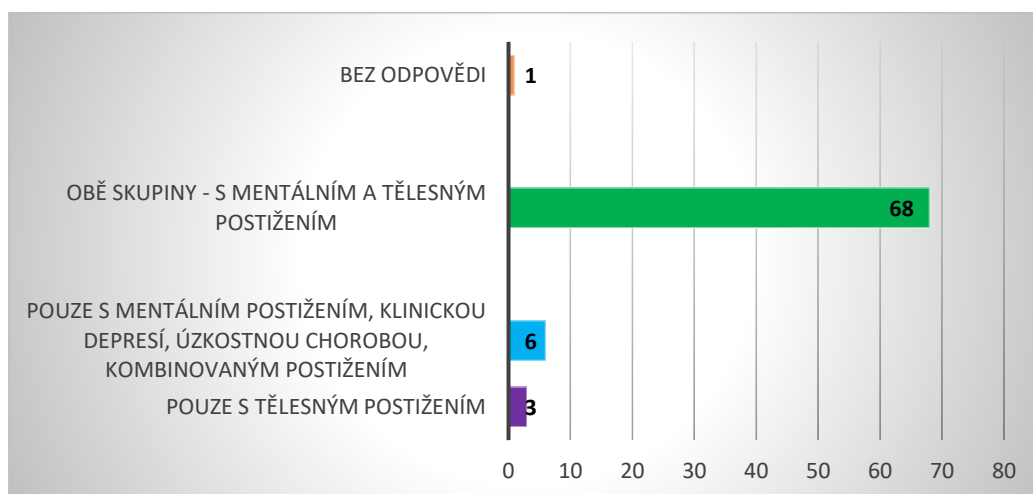
29 % dotázaných mělo zkušenost a 71 % nemělo zkušenost žádnou. Graf č. 9 jsou patrné počty respondentů odpovídajících na danou otázku.

Graf 9 Zkušenost s využitím hospodářských zvířat v rámci sociálního zemědělství

Otázka č. 10: Použití hospodářských zvířat v sociálním zemědělství je vhodné pro všechny věkové kategorie?

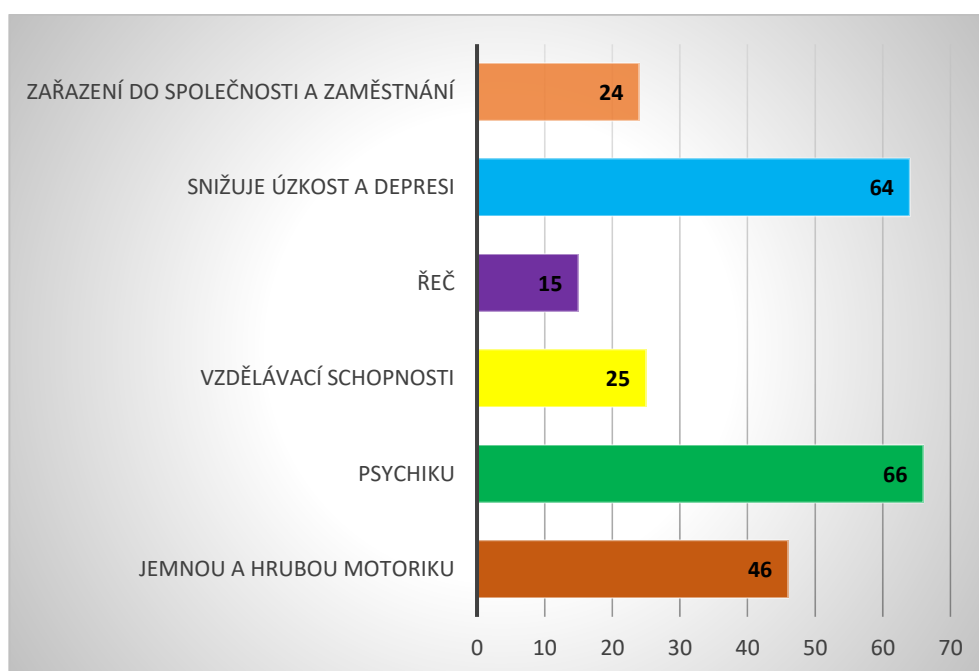
Hledala se odpověď na použití u osob při různých indikacích (mentálních, tělesných postiženích u těchto klientů) bez rozdílu věku. Na otázku odpovědělo 87 % respondentů, a vybralo odpověď, že použití hospodářských zvířat v sociálním zemědělství je vhodné bez rozdílu věku pro osoby s mentálním, tak také s tělesným postižením. 4 % respondentů odpovědělo, že je vhodné pouze klienty s tělesným postižením bez rozdílu ve věku klientů/pacientů. 8 % vybralo možnost, že je použití hospodářských zvířat bez rozdílu věku u klientů vhodné pouze pro klienty s mentálním postižením, klinickou depresí, úzkostnou chorobou, kombinovaným postižením. Jeden respondent neodpověděl vůbec (1 %). Graf č. 10 jsou uvedeny počty respondentů odpovídajících na danou otázku.

Graf 10 Vhodnost použití hospodářských zvířat

Otázka č. 11: Sociální zemědělství a použití hospodářských zvířat u klientů zlepšuje?

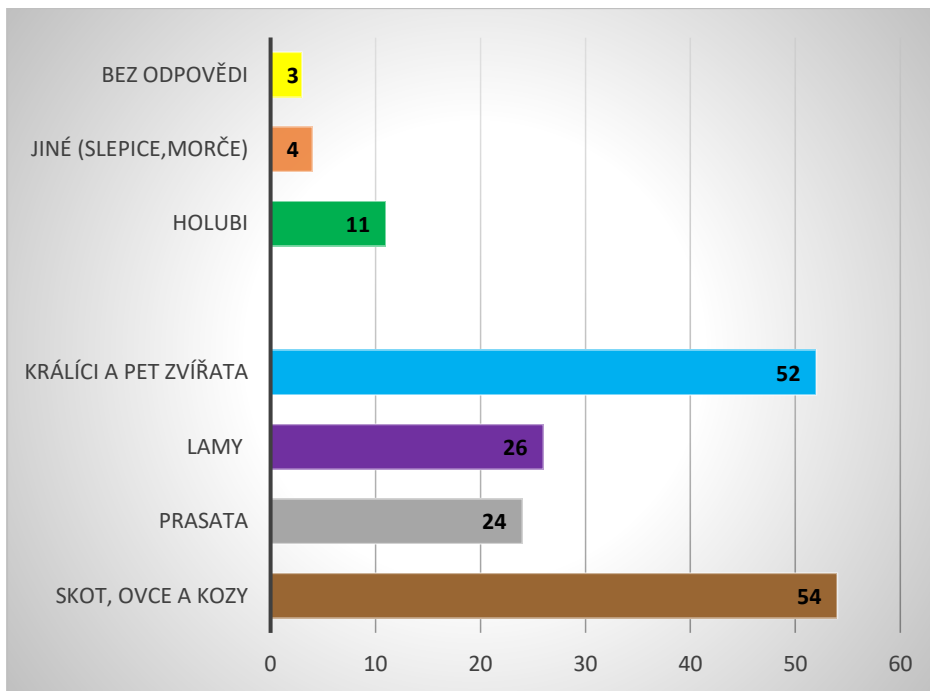
Z celkového počtu 78 respondentů odpovědělo 28 %, že sociální zemědělství a použití hospodářských zvířat u klientů zlepšuje psychiku, podle 27 % respondentů snižuje úzkost a depresi. 19 % uvedlo, že zlepšuje jemnou a hrubou motoriku. Shodně 10 % respondentů vybralo možnost, že zlepšuje vzdělávací schopnosti a zvyšuje zařazení do společnosti a zaměstnání, podle 6 % respondentů zlepšuje i řeč. Graf č. 11 uvádí počty respondentů odpovídajících na danou otázku.

Graf 11 Sociální zemědělství a použití hospodářských zvířat zlepšuje

Otázka č. 12: Jaké druhy hospodářských zvířat jsou pro farmingterapii vhodné?

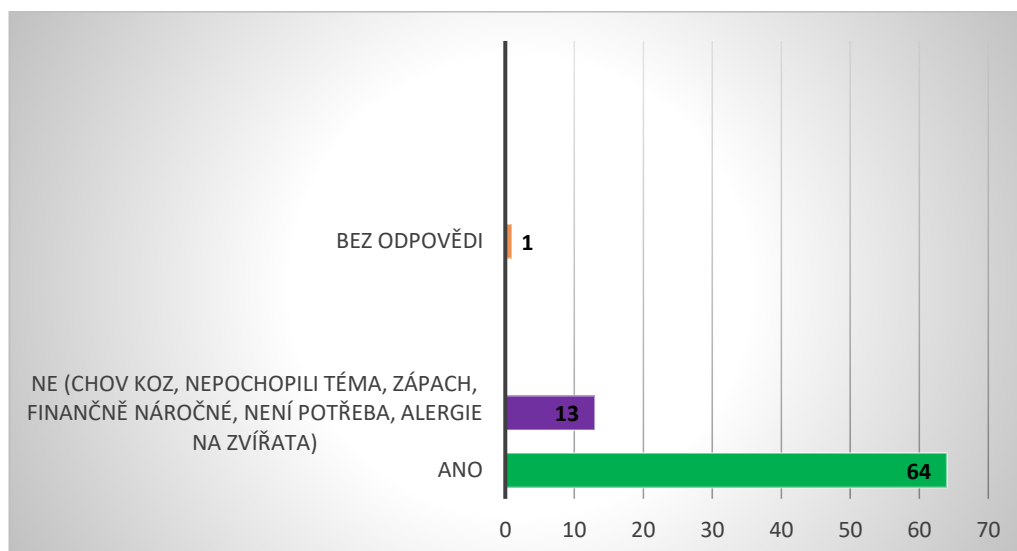
Podle 31 % respondentů jsou vhodné skot, ovce a kozy a o 1 % méně osob, a to 30 % respondentů uvedlo jako vhodné králíky a pet zvířata, dále lamy (15 % dotázaných), prasata (14 % dotázaných), holubi (6 %) a jiné, např. slepice, morče (2 % lidí) a ostatní neodpověděli vůbec (2 %). Graf č. 12 popisuje počty respondentů odpovídajících na danou otázku.

Graf 12 Vhodné druhy pro farmingterapii

V otázce číslo 13: Využil/a byste pro sebe či příbuzného možnost sociálního zemědělství a terapie/aktivity s hospodářskými zvířaty?

82 % respondentů odpovědělo ANO (využili by možnost sociálního zemědělství a terapie/aktivity s hospodářskými zvířaty). 17 % vybralo možnost NE (nevyužili by) důvodem je: chov koz na produkci mléka, nepochopili téma, zápach, finančně náročné, není potřeba, alergie na zvířata. Jeden respondent neodpověděl vůbec (1 % lidí). Graf č. 13 prezentuje počty respondentů odpovídající na danou otázku.

Graf 13 Využití sociálního zemědělství a terapie s hospodářskými zvířaty u sebe či příbuzných

6 Diskuze

V rámci literární rešerše byla prezentována řada studií, které se zabývaly působením sociálního zemědělství a využitím hospodářských zvířat na osoby s mentálním postižením. Studie byly zaměřeny jak na vliv zooterapie na člověka obecně, tak na ovlivňování lidského zdraví a podporu života pomocí velkých i malých hospodářských zvířat (např. Hassink et al. 2017; Hawkins et al. 2019; Siu et al. 2020 a další) a tyto i další shromážděné materiály podaly řadu informací o možnosti využití hospodářských zvířat a sociálního zemědělství pro klienty s mentálním postižením, duševními problémy a tělesným postižením, přičemž se jedná o vhodné prostředky, jak pomoci klientům i pacientům v jejich nelehké situaci a zároveň lidem bez hendikepů seznámit se s danou problematikou i lidmi s různými hendikepy.

Vlastní výzkum realizovaný formou krátkého dotazníkového šetření spočíval v prozkoumání povědomí žáků z gymnázia v Liberci, ze dvou škol se středním vzděláním Zámecká a Bělíkova ve Frýdlantě, a studentů z České zemědělské univerzity v Praze, dále zaměstnanců ZOO Liberec a klientů a zaměstnanců Domova Kněžny Emmy v Neratovicích o využití hospodářských zvířat a sociálním zemědělství pro osoby různých věkových kategorií a se zaměřením především na mentální postižení. Dotazník vyplnilo 78 respondentů z výše uvedených zařízení a naprostá většina respondentů (83,3 %) se shodla na pozitivním vlivu zooterapie/zoorehabilitace na fyzický i psychický stav klientů (zdraví pacientů/klientů) a výběrem ANO na definici sociálního zemědělství/farmingterapie, kterou zvolilo 77 %, že sociální zemědělství/farmingterapii doporučují ve shodě s jinými studii klientům se zdravotním a sociálním znevýhodněním (Chovanec et al. 2015; Kaley et al. 2019; Vadnal & Košmelj 2006).

Cca polovina respondentů zvolila cíl sociálního zemědělství rozvoj znalostí a vztahu k venkovu u dětí, mládeže, seniorů a široké veřejnosti činností navázanou přímo na zemědělskou činnost a shodují se s autory, kteří také popisují ve výsledcích svých studií i klientů rozvoj znalostí a vztah k venkovu u všech věkových kategorií (děti, mládež, dospělí a senioři i s demencí, osoby s duševními poruchami, tělesným postižením, sluchovým postižením a sociálním znevýhodněním) při využití sociálního zemědělství (De Bruin et al. 2010; Ferwerda-van Zonneveld et al. 2012; Hassink et al. 2017; Wiesinger et al. 2006).

Sociální zemědělství a použití hospodářských zvířat u klientů zlepšuje podle 28 % respondentů psychiku, podle 27 % respondentů snižuje úzkost a depresi. 19 % uvedlo, že zlepšuje jemnou a hrubou motoriku, shodně 10 % respondentů vybralo možnost, že zlepšuje vzdělávací schopnosti a zvyšuje zařazení do společnosti a zaměstnání a 6 % respondentů zlepšuje i řeč. Výsledky korespondují se zjištěními studií, které byly zaměřeny na zlepšení kvality života u klientů pomocí sociálního zemědělství a použití hospodářských zvířat (Care Farming UK 2016; Lasa et al. 2015; Philippe-Peyroutet & Grandgeorge 2018; Siu et al. 2020; Torquati et al. 2019 a další).

Zjišťováním vhodnosti druhů hospodářských zvířat pro farmingterapii odpovědělo 31 % respondentů, že jsou vhodné skot, ovce a kozy, 30 % respondentů uvedlo jako vhodné králíky a pet zvířata, dále 15 % dotázaných lamy, 14 % dotázaných prasata, což koresponduje také se studii zaměřenými na tyto druhy hospodářských zvířat a uvádějí je jako vhodné pro využití ve farmingterapii (Hassink et al. 2017; Wiesinger et al. 2006 a další).

Využití hospodářských zvířat v sociálním zemědělství je vhodné pro všechny věkové kategorie i klienty s různými indikacemi (mentálním, tělesným postižením u těchto osob). Na otázku odpovědělo 87 % respondentů, že použití hospodářských zvířat v sociálním zemědělství je vhodné pro osoby s mentálním, tak také s tělesným postižením, ti se shodují s autorem, který uvedl také vhodnost využití hospodářských zvířat v sociálním zemědělství pro tyto indikace klientů (De Bruin et al. 2020).

7 Závěr

- V teoretické části byla v souladu se zadáním práce zpracována rešerše ze zahraniční a tuzemské literatury (odborné a vědecké), neboť sociální zemědělství a využití hospodářských zvířat pro klienty či pacienty se zdravotním znevýhodněním v České republice není tolik známo jako např. využití psů, koček, koní atd. Část textové části se zabývala využitím u mentálně postižených.
 - Rešerše témat potvrdila vhodnost a funkčnost sociálního zemědělství a využití hospodářských zvířat u klientů s mentálním postižením včetně demence, poruch autistického spektra (PAS), specifickými poruchami učení, poruchami chování, depresí, úzkostí, afektivní poruchou, schizofrenií, poruchami pozornosti s hyperaktivitou (ADHD), posttraumatickou stresovou poruchou (PTSD), drogovou závislostí, sociálním znevýhodněním, ale také klienty s tělesným postižením (mozková obrna, amputace, cévní mozková příhoda).
 - V praktické části bylo realizováno dotazníkové šetření pro zjištění povědomí o sociálním zemědělství a využití hospodářských zvířat pro klienty mezi veřejností. Dotazníkové šetření ukázalo, že povědomí o sociálním zemědělství a možnosti využití hospodářských zvířat většina respondentů znala, ale na dílčí otázky odpovídali respondenti spíše odhadem, a bylo třeba více o dané problematice psát, mluvit a diskutovat.
 - Cca polovina označila cíl sociálního zemědělství jako rozvoj znalostí a vztah k venkovu u dětí, mládeži, seniorů a široké veřejnosti činností navázanou přímo na zemědělskou činnost. Většina respondentů neměla zkušenost s využitím hospodářských zvířat v rámci sociálního zemědělství žádnou. Cca 90 % respondentů považovalo využití hospodářských zvířat v sociálním zemědělství pro všechny věkové kategorie jako vhodné pro klienty, jak s mentálním, tak tělesným postižením. Podle respondentů sociální zemědělství a využití hospodářských zvířat u klientů zlepšuje psychiku, snižuje úzkost a depresi, zlepšuje jemnou a hrubou motoriku, zlepšuje vzdělávací schopnosti a zvyšuje šanci zařazení klientů do společnosti a zaměstnání, zlepšuje řeč. Z hlediska využitelnosti a vhodnosti druhů hospodářských zvířat vybralo nejvíce respondentů skot, ovce, kozy, pak lamy, prasata, holuby a slepice.
 - Pro další zkoumání a získání dalších výsledků týkajících se problematiky sociálního zemědělství a využitelnosti hospodářských zvířat (nejenom hospodářských zvířat) by bylo vhodné rozšířit základnu respondentů o klienty a pacienty, zaměstnance pobytových zařízení, různé farmáře a také nevyjímát širší veřejnost. Tím by se také více do povědomí široké škály obyvatel rozšířilo povědomí o možnostech sociálního zemědělství a možnosti využití hospodářských zvířat pro léčebné a rehabilitační účely.
 - Výstupem bakalářské práce (využití dílčích výsledků) byl příspěvek publikovaný ve sborníku mezinárodní konference a poster viz Příloha 1 a 2, čímž se o trochu více rozšíří tato problematika do povědomí veřejnosti nejenom laické, ale také (i ne přímo se touto problematikou zabývající) odborné a vědecké.
- GARDIÁNOVÁ, I. – ERHARTOVÁ, E. 2020. Využití hospodářských zvířat v zoorehabilitaci. Proceeding of the 27th International Conference "Animal Protection and Welfare" 2020, produced by University of Veterinary and

Pharmaceutical Sciences Brno, Czech Republic, 24th September 2020. pp. 80-83.
ISBN: 978-80-7305-884-9.

8 Literatura

- Artz B, Bitler Davis D. 2017. Green Care: A Review of the Benefits and Potential of Animal-Assisted Care Farming Globally and in Rural America. *Animals*. **4**: 1-13.
- Berget B, Braastad BO. 2011. Animal-assisted therapy with farm animals for persons with psychiatric disorders. *Annali dell'Istituto Superiore di Sanità*. **4**: 384-390.
- Brites C, Miguéns F, Santos D, Veríssimo M, Moreira PM. 2012. Green Care and Social Farming: Future Perspectives in Portugal. Conference paper. Copyright Agent. Chausseestr. 20, Berlin, Germany 10115. Available from <https://www.researchgate.net/publication/272450659> (accessed May 2020).
- Care Farming UK. 2016. Care Farming in the UK and Ireland: State of Play 2015. Bristol: Care Farming UK. Available from <http://www.lotc.org.uk/wp-content/uploads/2016/04/Care-farming-in-UK-and-Ireland-State-of-Play-2015-CFUK-February-2016.pdf> (accessed September 2020).
- Csiernik R, Casey J. 2018. Farm Animal Assisted Intervention with Individuals with Dementia: An Exploratory Study. *International Journal of Social Work and Human Services Practic*. Horizon Research Publishing. **1**: 15-21.
- De Bruin SR, Oosting S, van der Zijpp A, Enders-Slegers MJ, Schols J. 2010. The concept of green care farms for older people with dementia: An integrative framework. *Dementia*. **1**: 79-128.
- De Bruin SR, Pedersen I, Eriksen S, Hassink J, Vaandrager L, Patil GG. 2020. Care Farming for People with Dementia; What Can Healthcare Leaders Learn from This Innovative Care Concept? *Journal of Healthcare Leadership*. **12**:11-18.
- Elsey H, Murray J, Bragg R. 2016. Green fingers and clear minds: prescribing 'care farming' for mental illness. *British Journal of General Practice*. **643**: 99-100.
- Ferwerda-van Zonneveld RT, Oosting SJ, Kijlstra A. 2012. Care farms as a short-break service for children with Autism Spectrum Disorders. *NJAS-Wageningen Journal of Life Sciences*. **1-2**: 35-40.
- Fjeldavli, E. 2006. The lay beliefs about Farming for Health. *Farming for Health*. Springer, Dordrecht.
- Георгиева В, Георгиева Д, Тотев Ц. 2016. Въздействието на зоотерапията и приложението ѝ като елемент от рехабилитацията. Студенти трети курс УНС "Рехабилитатор". Медицински колеж. Медицински университет – Варна Методичен ръководител: ас. Донка Николова. Варненски медицински форум.т. 5. приложение **3**:174-179.
- Gonzalez MT, Hartig T, Patil GG, Martinsen EW, Kirkevold M. 2010. Therapeutic horticulture in clinical depression: a prospective study of active components. *Journal of Advanced Nursing*. **66**:2002–2013.

- Gonzalez MT, Hartig T, Patil GG, Martinsen EW, Kirkevold M. 2009. Therapeutic horticulture in clinical depression: a prospective study. *Research and Theory for Nursing Practice*. **23**:312–328.
- Gorman, R. 2019. What’s in it for the animals? Symbiotically considering ‘therapeutic’ human-animal relations within spaces and practices of care farming. *Medical Humanities*. **3**: 313-325.
- Hassink, J. 2005. Combining agricultural production and care for person with disabilities: a new role of agriculture and farm animals. Copyright Agent. Berlin, Germany. Available from <https://www.researchgate.net/publication/40115930> (accessed May 2020).
- Hassink J, De Bruin SR, Berget B, Elings M. 2017. Exploring the Role of Farm Animals in Providing Care at Care Farms. *Animals*. **6**: 1-20.
- Hawkins E, Hawkins R, Dennis M, Williams J, Lawrie SM. 2019. Animal-assisted therapy, including animal-assisted activities and resident animals, for improving quality of life in people with stroke. *Cochrane Database of Systematic Reviews*. (4): CD013314, DOI: 10.1002/14651858.CD013314.
- Hine R, Peacock J, Pretty J. 2008. Care farming in the UK: contexts, benefits and links with therapeutic communities. *International Journal of Therapeutic Communities*. **29**:245–260.
- Hlušičková T, Gardiánová I. 2014. Farming therapy for therapeutic purposes. *Kontakt*. **1**: e51-e56.
- Hudcová E, Chovanec T, Moudrý J. 2018. Social entrepreneurship in agriculture, a sustainable practice for social and economic cohesion in rural areas: The case of the Czech Republic. *European Countryside*. **3**:377-397.
- Chovanec T, Hudcová E, Moudrý J. 2015. Sociální zemědělství. Ministerstvo zemědělství. AREA viva, z.s., (accessed May 2020).
- Ibsen TL, Kirkevold Ø, Patil GG, Eriksen S. 2020. People with dementia attending farm-based day care in Norway – Individual and farm characteristics associated with participants’ quality of life. *Health Social Care Community*. **3**:1038–1048.
- Kaley A, Hatton C, Milligan C. 2019. Therapeutic spaces of care farming: Transformative or ameliorating? *Social Science & Medicine*. **227**: 10-20.
- Kapustka J, Budzyńska M. 2020. Does animal-assisted intervention work? Research review on the effectiveness of AAI with the use of different animal species. *Human and Veterinary Medicine*. **3**: 135-141.
- Kedrova IA, & Matantseva TN. 2016. Adolescents with Intellectual Disabilities: Personal Aspects of Their Developmental Disability. *International Journal of Environmental and Science Education*. **8**: 2003-2014.
- Kršková L, Talarovičová A, Olexová L. 2010. Guinea pigs - The “small great” therapist for autistic children, or: Do guinea pigs have positive effects on autistic child social behavior? *Society and Animals*. **18**:139-151.

- Lasa SM, Bocanegra NM, Alcaide RV, Arratibel MA, Donoso EV, Ferriero G. 2015. Animal assisted interventions in neurorehabilitation: a review of the most recent literature. *Neurología*. **1**:1-7.
- Mackinová M, Stanciak J. 2018. Psychosocial rehabilitation. *Україна. Здоров'я нації*. **4**:50-57.
- Morrison ML. 2007. Health Benefits of Animal-Assisted Interventions. *Complementary health practice review*. **1**:51-62.
- Mourão I, Monteiro AT, Gonçalves MC, Rodrigues R, Brito LM. 2014. Effectiveness of Organic horticulture training for young people with mental disorders. In: Rahmann G. & Aksoy U. (Eds.) (2014) *Proceedings of the 4th ISOFAR Scientific Conference. 'Building Organic Bridges', at the Organic World Congress 2014, 13-15 Oct., Istanbul, Turkey* (eprint ID 24004), no. 20, pp. 937-940.
- Murray J, Wickramasekera N, Elings M, Bragg R, Brennan C, Richardson Z, Wright J, Llorente MG, Cade J, Shickle D, Tubeuf S, Elsey H. 2019. The impact of care farms on quality of life, depression and anxiety among different population groups: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*. **4**: 1-61.
- O'Haire ME, Guérin NA, Kirkham AC, Daigle CL. 2015. Animal-assisted intervention for trauma, including post-traumatic stress disorder. *Habri Central Briefs*, 1-8.
- Okáčová Y. 2010. Lamatreking. *Farma u lamáka, Ústup* Available from: <https://farmaulamaka.webnode.cz/lamy/> (accessed March 2021).
- Pedersen I, Ihlebæk C, Kirkevold M. 2012. Important elements in farm animal-assisted interventions for persons with clinical depression: a qualitative interview study. *Disability and rehabilitation*. **18**:1526-1534.
- Pedersen I, Patil G, Berget B, Ihlebaek C, Gonzalez MT. 2016. Mental health rehabilitation in a care farm context: A descriptive review of Norwegian intervention studies. *Work*. **1**: 31-43.
- Philippe-Peyroutet C, Grandgeorge M. 2018. Animal-assisted interventions for children with autism spectrum disorders: A survey of French facilities. *People and Animals: The International Journal of Research and Practice*. **1**: 1-15.
- Raudsaar M, Kaseorg M. 2013. Social Entrepreneurship as an Alternative for Disabled People. *GSTF Journal on Business Review*. **3**: 120-125.
- Sams MJ, Fortney EV, Willenbring S. 2006. Occupational Therapy Incorporating Animals for Children With Autism: A Pilot Investigation. *American Journal of Occupational Therapy*. **3**: 268-274.
- Sempik J, Aldridge J. 2006. *Care farms and care gardens: horticulture as therapy in the UK. Farming for Health*. Springer, Dordrecht.
- Sempik, J. 2010. Green care and mental health: gardening and farming as health and social care. *Mental Health and Social Inclusion*. **3**: 15-22.

- Serpell, JA. 2012. Animal-assisted Interventions and Human Health: An Historical Overview. The Fecava Symposium 2012* 'Animal Assisted Facilities: Companionship Works its Magic'. **22**(3): 1-9.
- Shree A, Shukla PC. 2016. Intellectual Disability: definition, classification, causes and characteristics. Learning Community: An International Journal of Educational and Social Development. **1**: 9-20.
- Siu AMH, Kam M, Mok I. 2020. Horticultural Therapy Program for People with Mental Illness: A Mixed-Method Evaluation. International Journal Environmental Research Public Health. **3**: 1-15.
- Slowík, J. 2016. Speciální pedagogika. 2., aktualizované a doplněné vydání. Grada. Praha.
- Sociální zemědělství. 2021. Sociální zemědělství, Existující podpora. Available from: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/> (accessed March 2021).
- Spattini L, Mattei G, Raisi F, Ferrari S, Pingani L, Galeazzi GM. 2018. Efficacy of animal assisted therapy on people with mental disorders: an update on the evidence. Minerva Psichiatrica. **1**:54-66.
- Torquati B, Stefani G, Massini G, Cecchini L, Chiorri M, Paffarini C. 2019. Social farming and work inclusion initiatives for adults with autism spectrum disorders: A pilot study. NJAS-Wageningen Journal of Life Sciences. **88**: 10-20.
- Trembath, F. 2016. Animal-Assisted Intervention for People with Depression. Habri Central Briefs, 1-6.
- Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky. 2006. Mezinárodní klasifikace nemocí: mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů ve znění desáté decenální revize MKN-10. Světová zdravotnická organizace, Praha. Available from: <https://mkn10-2020.uzis.cz/prohlizec/F70-F79> (accessed March 2021).
- Valenta M, Michalík J, Lečbych M. 2018. Mentální postižení. 2., přepracované a aktualizované vydání. Grada. Praha.
- Vadnal K, Košmelj K. 2006. Social services as supplementary on-farm activity for mentally disabled people. Farming for Health. Springer, Dordrecht.
- World Health Organization. 2010. Build workforce capacity and commitment: working paper for Better Health, Better Lives: children and young people with intellectual disabilities and their families, Bucharest, Romania 26-27 (No. EUR/51298/17/PP/8). Copenhagen: WHO Regional Office for Europe. Available from: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/107999/e94414.pdf>.
- Wiesinger G, Neuhauser F, Putz M. 2006. Farming for health in Austria: farms, horticultural therapy, animal-assisted therapy. Farming for health. Springer, Dordrecht.
- Woźniak P, Weber-Nowakowska K. 2019. Assessment of the influence of hypotherapy on psychosocial development of children until 18 years old. Journal of Education, Health and Sport. **5**:280-297.

Zemědělská usedlost Bludička. 2020. Návštěva farmy a kontakt se zvířaty. Venkovská škola Bludička z.s, Bludovice Available from: <https://bludicka.wbs.cz/navsteva-farmy.html/> (accessed March 2021).

9 Seznam použitých zkratk a symbolů

WHO	Světová zdravotnická organizace
AAT	Terapie za asistence zvířat
AAI	Intervence za pomoci zvířat
AAA	Aktivita za pomoci zvířat
EAT	Terapie za pomoci koní
CP	Mozková obrna
PTSD	Posttraumatická stresová porucha
PAS	Porucha autistického spektra
AAMR	Americká asociace mentální retardace
AAIDD	Americká asociace pro intelektová a vývojová postižení
ADHD	Porucha pozornosti s hyperaktivitou

10 Samostatné přílohy

Příloha 1. Článek prezentovaný ve sborníku z konference **Ochrana a welfare 2020**

GARDIÁNOVÁ, I. – ERHARTOVÁ, E. 2020. Využití hospodářských zvířat v zoorehabilitaci.
Proceeding of the 27th International Conference "Animal Protection and Welfare" 2020, produced by
University of Veterinary and Pharmaceutical Sciences Brno, Czech Republic, 24th September 2020.
pp. 80-83. ISBN: 978-80-7305-884-9.

OCHRANA ZVÍŘAT A WELFARE 2020 ANIMAL PROTECTION AND WELFARE 2020

27. mezinárodní konference

pořádaná při příležitosti 30. výročí založení Fakulty veterinární hygieny a ekologie VFU Brno

27th International Conference

held on the occasion of the 30th anniversary of the Faculty of Veterinary Hygiene
and Ecology UVPs Brno

24. září / 24th September 2020

Brno, Czech Republic

Veterinární a farmaceutická univerzita Brno

University of Veterinary and Pharmaceutical Sciences Brno

**SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ
PROCEEDINGS**

VYUŽITÍ HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT V ZOOREHABILITACI THE USE OF LIVESTOCK IN REHABILITATION

Ivana Gardiánová*, Eliška Erhartová

Demonstrační a experimentální pracoviště FAPPZ ČZU v Praze, ČR

Demonstrational and Experimental Workplace, FAFNR, Czech University of Life Sciences
in Prague, Czech Republic

Summary

A number of mammalian species are used for rehabilitation purposes. These include livestock rather used for production farming purposes. Livestock differ not only in species, but also within one species between breeds. The content analysis method of documents was used for processing. An evaluation was carried out by a questionnaire survey on the public's view of the use of livestock and social agriculture itself in rehabilitation. Livestock are suitable for social rehabilitation not only for children, adults, also if the health and physical condition allows, for the elderly as a further diversification of life. It helps people cope with difficult life situations, stress, or stress, separation from family, home. In the public opinion, the rehabilitation of livestock and social agriculture itself is an appropriate complement to the therapeutic rehabilitation process.

Key words: livestock, farming therapy, social agriculture, meaning, use, children, adults, seniors, public opinion

Souhrn

V zoorehabilitaci se využívá řada druhů savců. Mezi ně řadíme i hospodářská zvířata spíše využívaná pro produkční hospodářské účely. Hospodářská zvířata se liší nejen druhově, ale také v rámci jednoho druhu mezi plemeny. Pro zpracování byla použita metoda obsahové analýzy dokumentů. Realizovalo se zhodnocení dotazníkovým šetřením týkající se zjištění názoru veřejnosti na využití hospodářských zvířat a samotné sociální zemědělství při rehabilitaci. Hospodářská zvířata jsou vhodná při sociální rehabilitaci nejenom pro děti, dospělé, ale také pokud to zdravotní a fyzický stav dovolí, také pro seniory jako další zpestření života. Pomáhá lidem zvládat náročné životní situace, stres, popř. odloučení od rodiny, domova. Podle názoru veřejnosti je rehabilitační využití hospodářských zvířat a samotné sociální zemědělství vhodným doplňkem k léčebnému rehabilitačnímu procesu.

Klíčová slova: hospodářská zvířata, farmingterapie, sociální zemědělství, význam, využití, děti, dospělí, senioři, názor veřejnosti

Úvod

Zvířata mají na člověka pozitivní vliv. Ovlivňují jeho zdraví a pohodu (Gardiánová and Bartoňová, 2018). Společnost má v povědomí kladný vliv zvířat na člověka, jeho zdraví a životní pohodu. Kontaktní zooterapie má vliv nejenom psychickou stránku, plní motivační i vzdělávací funkci, má vliv i na fyzickou stránku (Chmiel et al., 2014), klesající pohybová aktivita zvyšuje riziko chronických nemocí (Čelko and Gúth, 2016), aktivuje imunitní systém, stimuluje k vylučování endorfinů atd.

Materiál a metodika

Zpracovával se přehled využití hospodářských zvířat a sociálního zemědělství jako rehabilitačního pomocníka. Byla použita metoda obsahové analýzy dokumentů. Zdroje byly vyhledávány ve vědeckých databázích Scopus, ScienceDirect, ProQuest, Plos One atd.

* gardianova@af.czu.cz

Realizovalo se za pomoci klíčových slov „social agriculture“, „farmingtherapy“, „zootherapy“, „use“, „orderly“, „children“, „awariness“ apod. s využitím Booleovského operátoru „and“. Dále se realizovalo dotazníkové šetření, kdy byl dotazník rozdán žákům, studentům, vyučujícím a zaměstnancům ve 2 třídách 2 škol. Cílem bylo zmapování a zhodnocení názoru veřejnosti, především mladých, na využití hospodářských zvířat a sociálního zemědělství jako rehabilitace.

Výsledky a diskuze

Farmingterapii je možno rozdělit na v širším slova smyslu (terapie prací na farmě) a v užším slova smyslu (terapie hospodářskými zvířaty). Při terapii „prací na farmě“ se využívá prostředí farmy, nejen kontaktu se zvířaty a péče o ně, ale také včelařství, výroba rostlinná, sadaření, zpracování zemědělských produktů apod. (Hassink et al., 2009). Jde o všechny aktivity s živými tvory realizované na farmě. Při „sociálním zemědělství“ se vychází z venkovských tradic a jde nejenom o zemědělskou produkci, ale také o učení, terapii, práci, zapojení do komunity a umožnění víceméně normálního života (Di Iacovo and O'Connor, 2009). Při farmingterapii v užším slova smyslu čili „terapie hospodářskými zvířaty“ se jedná především o samotnou péči o zvířata hospodářská. Užší terapie zajišťuje přímý kontakt s vytvořením vztahu ke zvířatům a klienti se podílejí na chovu a ošetřování (Hassink et al., 2009). Zoorehabilitace zlepšuje dovednosti i jemnou motoriku, rovnováhu, zvyšuje interakce verbální, dále také pozornost a sebevědomí, rozvíjí různé dovednosti, snižuje úzkost a pocit osamělosti, podporuje paměť, zlepšuje komunikaci a ochotu zapojit se do práce s ostatními lidmi (Pet Partners, 2015). Hine et al. (2008) zkoumali pohodu u klientů s mentálním postižením, nezaměstnané, mladé lidi s deziluzí, klienty léčící se ze závislosti alkoholové a drogové, seniory, veterány i vojáky, osoby po nehodě nebo po nemoci rehabilitující pacienty. Při práci se zvířaty a na farmě se klientům zvýšila sebeúcta i sebevědomí a zlepšila nálada, snížil se pocit hněvu, zmatenosti, deprese, napětí a vyčerpání. Vadnal and Košmelj (2006) zjišťovali u rodičů, zda jsou ochotní do programu farmingterapie zařadit postižené děti. Více než polovina z nich souhlasila s účastí dětí a viděli v tom možnost změny života svých dětí. Elings and Hassink (2008) realizovali studii na farmě pro různé skupiny klientů. Pro klienty byl důležitý pobyt venku, práce vlastním tempem, pocit vlastní užitečnosti atd. Pro závislé klienty byla práce duševním rozptýlením, zvýšila jim spokojenost a sebeúctu. Duševně nemocní klienti více přijímali sami sebe, sebezpознаvali se a zvýšili si důvěru, získali pocit sounáležitosti a respektu, učili se budovat vztahy. Berget et al. (2007) zkoumali využití hospodářských zvířat u osob s duševními poruchami. U pacientů se schizofrenií a poruchami osobnosti se zvýšilo pracovní nasazení a kontakt se zvířaty. Lidem s afektivní poruchou se výrazně zvýšilo sebevědomí a snížila úzkost. V České republice je řada organizací, které se farmingterapií zabývají. Je zde síť středisek ekologické výchovy a ekocenter využívajících hospodářská zvířata (např. Školní statek a krajské středisko ekologické výchovy Cheb, Střevlík, Toulcův Dvůr, ZOOpark Vyškov). Dále jsou to občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti a církevní právnické osoby (např. Villa Vallila, Etincelle o. s. atd.), socioterapeutické farmy (farma při Psychiatrické léčebně v Praze-Bohnicích, sociální farma Chedrbí atd.), komerční farmy (Farma Dvůr Čihovice, farma Biostatek), komunitní centra (Camphill České Kopisty, občanské sdružení Ester) (Hlušičková and Gardiánová, 2014). Děti, popř. mládež si na farmách především hrají, vzdělávají se a absolvují terapeutickou činnost a programy po vyučování či o víkendů. Může jít o děti a mládež ve věku od 2 do 18 let s poruchou pozornosti, hyperaktivitou, s poruchou autistického spektra, dětských domovů atd., mladé lidi, jež potřebují být mimo domácí prostředí jsou farmy útočišti (Hassink et al., 2009), na farmě pobývá také mládež s problémovým chováním, uživatele drog, či mládež z výchovných či diagnostických ústavů (Elings, 2012). Práce na farmě s hospodářskými zvířaty je vhodná i pro osoby v produktivním věku se syndromem vyhoření, stresovým nebo únavovým syndromem, nezaměstnané (Šesták, 2007), vězně, duševně nemocné a závislé

(Haigh, 2008), pro veterány, žadatele o azyl, osoby odsouzené k veřejně prospěšným pracím, k podmíněnému trestu a pro vězně (Hassink et al., 2009), ale také pečovatele o blízkého člověka s vážnou poruchou, kdy řada pečovatelů potřebuje také péči Elings (2012). Senioři jsou většinou umístěni v domovech důchodců či pečovatelských domech, ale i pro ně může být vhodná, pokud jsou aktivní, ale mají omezenou kondici. Rehabilitace se zvířaty je prevencí proti depresi, odpoutá od současné situace a posiluje pocit bezpečí. Starší lidé často trpí osamělostí, je individuální a jedná se o subjektivní prožívání reality. Váže se na pocity jedince, který vnímá svůj status a cítí se osamělý. Osamělost negativně ovlivňuje psychický stav a dlouhodobá osamělost snižuje věk dožití (Kotradyová, 2016).

Součástí příspěvku je vyhodnocení dotazníku vyplněného celkem 37 respondenty, dle pohlaví bylo 13 mužů (35 %) a 24 žen (65 %). Nejvyšší počet byl mezi mládeží (29) ve věku 15-26 let, 2 osoby ve věku 27-38 let, 2 osoby věk 39-50 let, 4 ve věku 51-62 let a nikdo nad 62. Vzdělání mělo 29 základní (většina žáků a studentů, 1 dospělá osoba, 7 vysokoškolské, 1 úplné střední s maturitou (1 student), 0 úplné střední bez maturity a vyšší odborné.

„Zoorehabilitace/zooterapie, je?“ Odpovědělo 33 respondentů (89 %), že je to léčebná metoda, která využívá pozitivního efektu zvířete na zdraví pacienta/klienta a 4 (11 %) odpověděli, že je to léčebná metoda, která pomáhá zvířeti při rekonvalescenci po úraze.

„Máte zkušenost vlastní, popř. zprostředkovanou se zoterapií/zoorehabilitací?“ Zkušenost se zoorehabilitací zprostředkovanou mělo 13 (35 %) respondentů (médiu atd.) a vlastní zkušenost 6 respondentů (16 %), a 18 dalších nemělo žádnou zkušenost (49 %).

„Jaké typy zoterapií znáte?“ 34 % respondentů znalo canisterapii (29), 29 % hipoterapii (19), 11 % tzv. ostatní (morče, potkan, ptáci, lama, delfin (7), dalších 11 % felinoterapii (7), a atd.), pouze 9 % farmingterapii (6), a 6 % neodpověděli (4).

„Sociální zemědělství/farmingterapie je souhrn činností využívajících zemědělské zdroje, rostlinné i živočišné, za účelem vytvoření kvalitního prostředí pro různě zdravotně nebo sociálně znevýhodněné osoby a širokou veřejnost s cílem zajistit jejich rozvoj, podporu a zlepšit jejich blahobyt?“ 67 % odpovědělo ANO (25) a 22 % NE (8) a 11 % neodpověděli vůbec (4).

„Cíle sociálního zemědělství jsou? Vyberte více možností.“ Nejvíce a to, rozvíjet znalosti a vztah k venkovu u dětí, mládeži, seniorů a široké veřejnosti činností navázanou přímo na zemědělskou činnost označilo 48 % (26) odpovědí, dále pak připravit osoby se znevýhodněním na zaměstnání bylo 24 % (13) odpovědí, pro zaměstnání osob z různých cílových skupin v chráněných dílnách za pomoci finanční podpory bylo 22 % (12) odpovědí a 3 neodpověděli (6 %).

„Máte zkušenost s využitím hospodářských zvířat v rámci sociálního zemědělství?“ 9 respondentů odpovědělo ANO (24 %) a 28 odpovědělo NE (76 %).

„Použití hospodářských zvířat v sociálním zemědělství je vhodné pro všechny věkové kategorie?“ 89 % (33 respondentů) označilo obě skupiny (s mentálním a tělesným postižením), 5 % (2 respondenti) pouze s mentálním postižením, klinickou depresí, úzkostnou chorobou, kombinovaným postižením, 1 pouze s tělesným postižením (3 %) a 1 neodpověděl (3 %).

„Sociální zemědělství a použití hospodářských zvířat u klientů zlepšuje?“ Označit více odpovědí. 33 respondentů označilo psychiku (31 %), dle 29 snižuje úzkost a depresi (27 %), 24 respondentů vybralo jemnou a hrubou motoriku (22 %), 9 zařazení do společnosti a zaměstnání (8 %), 8 vzdělávací schopnosti (8 %), 4 řeč (4 %).

„Jaké druhy hospodářských zvířat jsou pro farmingterapii vhodné? Vyberte více odpovědí.“ 24 respondentů napsalo skot, ovce a kozy (32 %), 21 králíci a pet zvířata (28 %), 11 prasata (15 %), 10 lamy (14 %), 4 holubi (5 %), 2 (3 %) jiné (drůbež – slepice) a 2 neodpověděli (3 %).

„Využil/a byste pro sebe či příbuzného možnost sociálního zemědělství a terapie/aktivity s hospodářskými zvířaty?“ 73 % (27) odpovědělo ANO a 27 % (10 respondentů)

odpovědělo NE, důvodem pro zápornou odpověď byl zápach zvířat, možnost přenosu nákazy, strach.

Závěr

Využití hospodářských zvířat a práce na farmě může být důležitou součástí rehabilitace. Práce s živými tvory je zajímavá. Farmingterapie a sociální zemědělství ovšem nemusí být jenom o práci se zvířaty a rostlinami, ale také o návštěvě farmy a kontaktu s přírodou. Využití hospodářských zvířat a sociální zemědělství je nezastupitelným doplňkem v léčebném rehabilitačním procesu pacientů různých věkových kategorií, ale také klientů. Rehabilitace a kontakt s hospodářskými zvířaty pomáhá snižovat stres, zlepšuje motoriku, snižuje krevní tlak, snižuje pocit osamělosti atd.

Literatura

- Berget, B., Skarsaunet, I., Ekeberg, Ø., Braastad, B. 2007. Humans with mental disorders working with farm animals. A behavioral study. *Occupational Therapy in Mental Health* 23: 101-117.
- Čelko, L., Gúth, A. 2016. Chôdza so psom ako prevencia a liečba závažných chorôb. *Rehabilitácia* 53: 83-92.
- Di Iacovo, F., O'Connor, D. 2009. Supporting policies for Social Farming in Europe, Progressing Multifunctionality in Responsive Rural Areas. ARSIA. Press Service srl. Sesto Fiorentino (FI).
- Elings, M., Hassink, J. 2008. Green Care Farms, A Safe Community Between Illness or Addiction and the Wider Society. *Therapeutic Communities, International Journal of Therapeutic Communities* 29: 310-322.
- Elings, M. 2012. Effects of care farms. *Plant Research International*. Wageningen UR. the Netherlands; [online]. [cit. 2020-06-02]. Dostupné z: <https://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/293755>
- Gardiánová, I., Bartoňová, A. 2018. Využití morčete jako zoorehabilitačních zvířat – caviaterapie. *Rehabilitácia* 55: 41-49.
- Haigh, R. 2008. Growing Together. *Therapeutic Communities, International Journal of Therapeutic Communities* 29: 338-347.
- Hassink, J. et al. 2009. Handbook for Dutch Care Farmers. 5. ed. The Dutch National Support Centre for Agriculture and Care; [online]. [cit. 20-05-12]. Dostupné z: <http://www.carefarminguk.org/sites/carefarminguk.org/files/Dutch%20Handbook.pdf>.
- Hine, R., Peacock, J., Pretty, J. 2008. Care Farming in the UK: Contexts, Benefits and Links with Therapeutic Communities. *Therapeutic Communities, International Journal of Therapeutic Communities* 29: 245-260.
- Hlušičková, T., Gardiánová, I. 2014. Farmingtherapy for therapeutic purposes. *Kontakt* 16: e51-e56.
- Chmiel, K., Kubińska, Z., Derewiecki, T. 2014. Terapie z udziałem zwierząt w rehabilitacji różnych form niepełnosprawności. *Problemy Higieny i Epidemiologii* 95: 591-595.
- Kotradyová, K. 2016. Problém osamelosti a jej aktuálne riziká v kontexte súčasných výskumov Zdravotníctvo a sociálna práca/Health and Social Work 11: 50-56.
- Pet Partners. 2012. Animal-Assisted Therapy. *Pet Partners*; 2012. [online]. [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <http://www.petpartners.org/page.aspx?pid=320>
- Šesták, J. 2007. Chráněná dílna – nástroj k pracovnímu uplatnění a začlenění lidí se zdravotním postižením. Domov sv. Anežky, o. p. s., v Týně nad Vltavou.
- Vadnal, K., Košmelj, K. 2006. Social services as supplementary on-farm activity for mentally disabled people. In: *Farming for Health*, Springer, Netherlands, s. 57-72.

Příloha 2. Poster zaslaný na konferenci Ochrana a welfare 2020. Konference se z důvodu nákazové situace nekonala, byl vytvořen sborník a zaslané postery budou prezentovány na nejbližší konferenci nebo při vhodné příležitosti.

VYUŽITÍ HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT V ZOOREHABILITACI

Farm animals in zoorehabilitation

Gardiánová Ivana, Erhartová Eliška
 Demonstracní a experimentální pracoviště FAPPZ ČZU v Praze
 Demonstrational and Experimental Workplace, FAFNR, CULS in Prague, Czech Republic

Úvod

Zvířata mají na člověka pozitivní vliv. Ovlivňují jeho zdraví a pohodu. Hospodářská zvířata jsou vhodná při sociální rehabilitaci nejenom pro děti, dospělé, ale také, pokud to zdravotní a fyzický stav dovolí, pro seniory jako další zpestření života. Pomáhají lidem zvládat náročné životní situace, stres, popř. odloučení od rodiny či domova.

Materiál a metodika

- metoda obsahové analýzy dokumentů
- databáze (Scopus, ScienceDirect, ProQuest, Plos One atd.); ResearchGate, sborníky z konferencí zaměřených na problematiku
- vyhledávání - klíčová slova „social agriculture“, „farmingtherapy“, „zootherapy“, „use“, „elderly“, „childern“, „awariness“ atd. + Booleovského operátor „and“
- dotazníkové šetření – žáci, studenti, vyučující a zaměstnanci 2 tříd a 2 škol

Výsledky

Farmingterapie

- v širším slova smyslu (*terapie prací na farmě*)
- v užším slova smyslu (*terapie hospodářskými zvířaty*).

„Sociální zemědělství/farmingterapie je souhrn činností využívajících zemědělské zdroje, rostlinné i živočišné, za účelem vytvoření kvalitního prostředí pro různé zdravotně nebo sociálně znevýhodněné osoby a širokou veřejnost s cílem zajistit jejich rozvoj, podporu a zlepšit jejich blahobyt?“ 67 % ANO x 22 % NE x 11 % neodpovědělo + graf abs. četností.

„Cíle sociálního zemědělství jsou? Vyberte více možností.“ 48 % rozvíjet znalosti a vztah k venkovu u dětí, mládeže, seniorů a široké veřejnosti činností navázanou přímo na zemědělskou činnost, 24 % připravit osoby ze znevýhodněním na zaměstnání, 22 % zaměstnání osob z různých cílových skupin v chráněných dílnách za pomoci finanční podpory, neodpovědělo 6 % + graf abs. četností.

„Máte zkušenost s využitím hospodářských zvířat v rámci sociálního zemědělství?“ ANO 24 % a NE 76 %.

„Použití hospodářských zvířat v sociálním zemědělství je vhodné pro?“ 89 % označilo obě skupiny (s mentálním a tělesným postižením), 5 % pouze s mentálním postižením, klinickou depresí, úzkostnou chorobou, kombinovaným postižením, 3 % pouze s tělesným postižením a neopovědělo 3 %.

„Sociální zemědělství a použití hospodářských zvířat u klientů zlepšuje?“ Označít více odpovědí. 31 % psychiku, 27 % úzkost a depresi, 22 % jennou a hrubou motoriku, 8 % zařazení do společnosti a zaměstnání, 8 % vzdělávací schopnosti, 4 % řeč – graf s abs. četností.

„Jaké druhy hospodářských zvířat jsou pro farmingterapii vhodné? Vyberte více odpovědí.“ 32 % skot, ovce a kozy, 28 % králičí a pet zvířata, 15 % prasata, 14 % lamy, 5 % holubi, 3 % jiné (drůbež – slepice), a neodpovědělo 3 % + graf abs. četností.

„Využít/a byste pro sebe či příbuzného možnost sociálního zemědělství a terapie/aktivity s hospodářskými zvířaty?“ 73 % ANO a 27 % NE, důvod - zápat zvířat, možnost přenosu nákazy, strach.

Foto: Eliška Erhartová, příprava kůry na výstavu

Foto: Gardiánová Ivana - vedení a krmení

Sociální zemědělství je souhrn činností využívajících zemědělské zdroje...

rozvíjet znalosti a vztah k venkovu u dětí, mládeže, seniorů a široké veřejnosti činností navázanou přímo na zemědělskou činnost	24
přípravit osoby ze znevýhodněním na zaměstnání	22
zaměstnání osob z různých cílových skupin v chráněných dílnách za pomoci finanční podpory	22
jiné	6

Cíle sociálního zemědělství jsou?

rozvíjet znalosti a vztah k venkovu u dětí, mládeže, seniorů a široké veřejnosti činností navázanou přímo na zemědělskou činnost	48
přípravit osoby ze znevýhodněním na zaměstnání	24
zaměstnání osob z různých cílových skupin v chráněných dílnách za pomoci finanční podpory	22
jiné	6

Sociální zemědělství a použití hospodářských zvířat u klientů zlepšuje?

psychiku	31
úzkost a depresi	27
jennou a hrubou motoriku	22
zařazení do společnosti a zaměstnání	8
vzdělávací schopnosti	8
řeč	4

Jaké druhy hospodářských zvířat jsou pro farmingterapii vhodné?

skot	32
ovce a kozy	28
králičí a pet zvířata	28
prasata	15
lamy	14
holubi	5
jiné (drůbež – slepice)	3

Závěr

Využití hospodářských zvířat a sociální zemědělství je nezastupitelným doplňkem v léčebném rehabilitačním procesu pacientů a klientů různých věkových kategorií a indikací. Rehabilitace a kontakt s hospodářskými zvířaty pomáhá snižovat stres, zlepšuje motoriku, snižuje krevní tlak, snižuje pocit osamělosti atd. Farmingterapie je vhodná pro všechny věkové kategorie s ohledem na indikace a možnosti jednotlivých osob.

Příloha 3. Využitá a ocitovaná kniha z Grada Publishing

Dobrý den,

ano, je to možné, jen je třeba držet se všech norem.

S pozdravem a přáním hezkého dne

Lucie Strychová

asistentka

1991–2021

30 let

ŽIVOT MÁ GRÁDY

Nakladatelský dům GRADA

GRADA Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7, Czech Republic

Tel.: +420 234 264 402, 401

E-mail: strychova@grada.cz

www.grada.cz | [facebook](#) | [twitter](#) | [instagram](#)

Dne 25.02.2021 v 15:28 gardianova@af.czu.cz napsal(a):

Kontakty_KontaktniFormularID: 322

OsobniUdaje: True

Form inserted: 25. 2. 2021 15:28:34

Form updated: 25. 2. 2021 15:28:34

Jméno: Ivana Gardiánová

Telefon:

Email: gardianova@af.czu.cz

Název školy:

Předmět: Možnost využití textu z knihy "Mentální postižení: 2. přeprac. a aktualiz. vydání" do bakalářské práce studenta

Text: Dobrý den, touto cestu mám dotaz, zda je možné využít text z knihy v bakalářské práci studenta. Text i kniha bude citována v dané bakalářské práci. Děkuji za odpověď, s přáním hezkého dne Ivana Gardiánová

Vložte text z obrázku zde: 355617